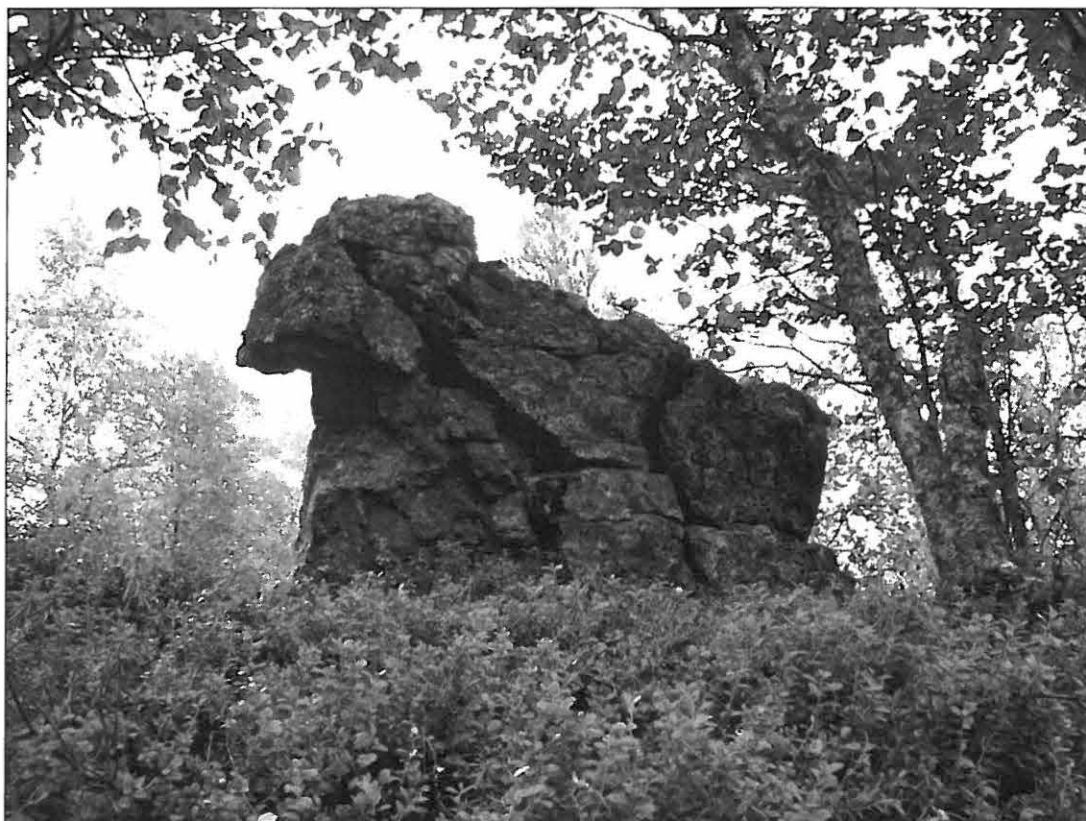

INARIN UKONJÄRVEN UKON KENTTÄTUTKIMUS 2007

Eeva-Kristiina Harlin ja Eija Ojanlatva

GIELLAGAS

METSÄHALLITUS

SIIDA

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

SISÄLLYS

ARKISTOTIEDOT	2
ABSTRAKTI	3
JOHDANTO	4
KOHTEN KUVAUS JA TUTKIMUSHISTORIA	5
KENTTÄTYÖT - TÄSMÄINVENTOINTI JA KOEKUOPITUS	6
LÖYDÖT	9
AJOITUS	19
TULKINTA	19
KIRJALLISUUSLUETTELO	22
KOHDELUETTELO	23
KARTTA- JA KUVALUETTELO	27
KARTAT	31
KUVAT	33
LIITE 1 AJOITUSTULOKSET	
LIITE 2 OSTEOARKEOLOGINEN ANALYYSI	

ARKISTOTIEDOT

INARI [146] UKKO 148010146

Ukonjorvan Ukko

Inarinsaamelaisen palvospaikan täsmäinventointi ja näytteenotto 6.-10.8.2007

Eeva-Kristiina Harlin ja Eija Ojanlatva

Kunta: Aanaar / Inari
Nimi: Äijih / Ukko
Maanomistus: Metsähallitus, Lapin luontopalvelut

Peruskartta: Peruskarttalehti 3832 09 Veskoniemi
Koordinaatit: x = 7631 601
y = 3521 769
z = noin 143

Löydöt: Palanutta ja palamatonta luuta (analysoitu, palautettu)
Kuvat: Diakuvat: SAAMVA124:1-56
MV-kuvat: SAAMVA124:57-99
Digitaalikuvat: SAAMVA124:1-56, SAAMVA124:100-170

Aiemmat tutkimukset: Jarmo Kankaanpää, tarkastus 1988

Aiemmat löydöt: -

Neuhon KIL: 6.11.2008

ABSTRAKTI

INARI UKKO

Ukonjärven Ukko

PK. 3832 09 VESKONIEMI

x = 7631 601, y = 3521 769, z = noin 143

Inarinsaamelaisten pyhän paikan täsmäinventointi 6.-12.2007

Giellagas-instituutti, Saamelaismuseum Siida, Metsähallituksen Lapin luontopalvelut ja Oulun yliopiston arkeologian oppiaine

Kaivausjohtajat FM Eeva-Kristiina Harlin ja FM Eija Ojanlatva

Ukonjärven Ukolla suoritettiin täsmäinventointi eli tarvittavat toimenpiteet arkeologisen kohteen havaitsemiseksi. Inventoinnissa havaittiin runsaasti mm. linnuksesta ja petunvalmistuksesta kertovia jälkiä sekä uudehkoja liesikiveyksiä. Inventoinnin aikana saaren pohjoisosan keskiosasta löydettiin kivi, jonka juurelta ja raosta tehdyt luuhavainnot vahvistivat kohteen seitakiveksi. Lounais-koillissuuntainen, rapautunut seitakivi sijaitsee Ukon pohjoisosan luoteeseen viettävällä, loivalla rinteellä. Se sijaitsee pienen kumpareen päällä ja erottuu maastosta selkeästi erikoisen ulkonäkönsä vuoksi. Rituaalisen toiminnan alue on keskittynyt hyvin suppealle alueelle, aivan seitakiven lähiympäristöön. Seitakiven itäpuolisen, matalan kiven juurella suoritettiin koekaivaus, jotta saataisiin lisätietoja mm. uhratuista lajeista sekä uhrauksen laajuudesta ja iästä. Osteologisen analyysin perusteella paikalla on uhrattu peuran, lampaan, laulujoutsenen, kalasääksen, hauen ja mahdollisesti myös vuohen luita. Analysoitujen luiden joukosta lähetettiin neljä luuta ajoitettavaksi Helsingin yliopiston radiohiiliajoituslaboratorioon. Saatujen tulosten perusteella uhraustoiminta on alkanut 1000-luvun puolivälissä ja jatkunut 1400-luvun ensimmäisille vuosikymmenille. Ajoitustulokset varmentavat myös lampaan pidon olleen Inarin alueella tunnettua jo 1400-luvulla.

Löydöt: palanutta ja palamatonta luuta (analysoitu, palautettu)

Ajoitus: rautakauden loppu / historiallinen aika

Kaivetun alueen laajuus: noin 0,5 m²

Kenttätyöaika: 6.-12.8.2007

Tutkimuskustannukset: Giellagas-instituutti (4200 €), Saamelaismuseum Siida (1000 €) ja

Metsähallituksen Lapin luontopalvelut (4200 €)

Tutkimusraportti: E-K. Harlin ja E. Ojanlatva

JOHDANTO

Seita-projekti alkoi Oulun yliopiston arkeologian oppiaineen ja Giellagas-instituutin yhteistyöprojektina vuonna 2006, ja samana keväänä siihen osallistuivat myös Saamelaismuseum Siida ja Metsähallituksen Lapin Luontopalvelut. Projekti tutki Inarin alueen seitapaikkoja, ja siinä pyrittiin kokoamaan systemaattisesti seita-aineistoa nykyisen Inarin kunnan alueelta. Kerätty aineisto koostui kirjallisuudesta, arkistoista ja suullisista lähteistä koostuvista tiedoista.

Projekti keskittyi tuottamaan uutta tietoa Inarinjärven Ukko-nimisistä pyhistä paikoista. Tutkimusten painopisteenä oli kohteiden nykyaikainen kartoittaminen sekä erilaisten näytteiden, kuten radiohiili-, siitepöly-, kasvijääne- ja fosfaattinäytteiden otto. Kaikki koottu tieto siirrettiin digitaaliselle kartta-aineistopohjalle, ja kartta-aineiston perusteella voidaan tehdä tulevaisuudessa muun muassa näkyvyysanalyyskejä. Myös seitojen sijoittuminen suhteessa lapinkylien ja sukualueiden nautintarajoihin mahdollistuu kartta-analyyysien avulla. Tutkimuksen ongelmakohtiin kuuluu myös erilaisten seitatyypin huomioiminen ja kohteiden ajoittamisen problematiikka.

Seita-projektin kenttätutkimukset aloitettiin kesällä 2006, jolloin projektin puitteissa toteutettiin Inarinjärven Ukonsaarella 12.-18.6.2006 viikon mittaiset kenttätöitä. Kenttätöissä selvitettiin ja paikallistettiin Sir Arthur Evansin 1873 ja Anja Sarvaksen vuoden 1969 tutkimusalueet sekä kartoitettiin saari takymetrillä, jolloin aineisto saatiin suoraan digitaaliseen muotoon ja saaresta tehtiin 3D-mallinnos. Tutkimukset osoittivat, että Ukonsaaren luoteisosassa oli yhä jäänteitä uhrauksista, joiden luultiin jo täysin tuhoutuneen. Luu-uhrauksia löytyi saaren uhrauskeskittymästä 12 kivenkolosta. Neljä analysoitua luuta ajoitettiin, metson tai teeren siipiluut ajoittuvat aikaan 1403-1450. Peuran/poron pitkän luun katkelma ajoittui aikaan 1416-1487, ja peuran/poron kallon kappale aikaan 1457-1635. Varsinaisesta uhriluolasta löytynyt, DNA-analyyssissä lampaan luuksi tunnistettu telaluu ajoittui puolestaan aikaan 1316-1437. (Okkonen 2007:8). Luiden lisäksi oli uhrattu myös Vasili Shuiskin lyöttämä tipparaha (ajoitus 1606-1610) sekä kuparipellinpala. Kenttätöiden aikana otettiin näytteitä myös siitepöly-, makrofossiili-, radiohiili- ja fosforianalyyssien tarpeisiin.

Kenttätöiden jälkeen syksyllä 16.9.2006 järjestettiin Inarin Saamelaismuseum Siidassa seminaari kesän tutkimuksista ja projektiin liittyvästä tematiikasta. Seminaarin esitelmät käsittelivät seitoja perimätiedon, ympäröivän maiseman nimistö- ja tutkimuksen, uskontotutkimuksen sekä arkeologian problematiikan kautta. Seminaarissa kuultiin myös inarinsaamelainen näkökulma pyhiä kohteita koskevaan tutkimukseen. Kenttätöihin osallistuneet tutkijat Harlin ja Ojanlatva esittelivät myös Ukonsaaren kaivaustuloksia, ja tapahtuman päätteeksi tehtiin kenttäretki Ukonsaareen. Päivän aikana keskusteltiin myös saaren merkityksestä Inarin alueen matkailuyrittäjille sekä saaren luonteesta inarinsaamelaisen pyhänä paikkana. Seminaarissa inarinsaamelainen tutkija Ilmari Mattus *kehotti* arkeologeja sanoen: ”Saamieni tietojen mukaan Ukonjärven Ukolla ei ole vielä koskaan suoritettu arkeologisia kaivauksia, kuten Ukonseljän Ukolla. Suosittelisin lämpimästi sellaisten tekemistä niin pian kuin mahdollista.” Seminaarin aikana myös Christian Carpelan kertoi

käyneensä Ukolla ja havainneensa saarella koskemattoman kulttuurikerroksen. Vuoden 2008 puolella Carpelan oli tarkentanut tietoa Sirkka-Liisa Seppälälle, että koskematon kulttuurikerros löytyi saaren laelta. Ukonjärven Ukon arkeologiset tutkimukset perustuivatkin puhtaasti Seita-projektin tieteelliseen mielenkiintoon, sillä kohde on luonnontilassa eikä sitä uhkaa mikään.

Kesän 2007 yhteistyöprojektin johtajina toimivat Taideaineiden ja antropologian laitoksen johtaja, lehtori ja dosentti Eero Jarva sekä Giellagas-instituutin johtaja, professori Veli-Pekka Lehtola. Tutkimusten vastuullisena kenttäjohtajana toimi professori Milton Nuñez arkeologian oppiaineesta. Kenttäjohtajina toimivat FM Eeva-Kristiina Harlin, joka edusti sekä Oulun yliopiston saamelaisen kulttuurin oppiainetta että Saamelaismuseum Siidaa sekä FM Eija Ojanlatva, joka edusti sekä Oulun yliopiston arkeologian oppiainetta että Metsähallituksen Lapin Luontopalveluita. Kenttätöihin osallistui Oulun yliopiston arkeologian oppiaineesta jatko-opiskelija FM Tiina Äikäs ja kahdeksan perustutkimintoa suorittavaa opiskelijaa Leena Haikonen, Toni Kesti, Antti Komulainen, Outi Korhonen, Sami Kukkonen, Paula Pelttari, Soili Sankala ja Siiri Tolonen sekä saamelaisen kulttuurin tutkimintoa suorittava opiskelija Kaisa Tapiola, joka suoritti projektin puitteissa opintoihin liittyvän harjoittelun. Heidän lisäksi tutkimuksissa oli mukana inarinsaamelainen tutkija Ilmari Mattus, joka on perehtynyt Inarin alueen nimistötutkimukseen. Viimeisenä päivänä kenttätöihin osallistui myös luontovalokuvaaja Pertti Turunen, jonka suosiollisella avustuksella päästiin saarelle veneen airojen rikkouduttua. Luuaineiston analysoinnista vastasi osteoarkeologi Harlin. Radiohiilianalyysit teetettiin Helsingin yliopiston Ajoituslaboratoriossa. Luu- ja radiohiilianalyysin kustansi Giellagas-instituutti.

KOHTEEN KUVAUS JA TUTKIMUSHISTORIA

Inarijärven alueella sijaitsee kolme Ukkoa, joista tunnetuin on vuonna 2006 tutkittu Inarijärven Ukonsaari (Inari 53). Muut Ukot ovat Ukonjärven Ukko (Inari 146) sekä Inarijärvellä, Katsomasaaren länsipuolella sijaitseva pieni Ukonsaari. Paikoitellen hyvin vaikeakulkuinen, mänty-, koivu- ja katajapeitteinen Ukonjärven Ukko sijaitsee noin 26 kilometriä Inarin kirkonkylältä kaakkoon, Ukonjärven ja Inarijärven Joensuunselän välissä. Ukko on kooltaan yli kahdeksan kertaa laajempi kuin Ukonsaari, sen pituus on pohjois-eteläsuunnassa 2,5 km ja leveys 1,2 km. Saari jakautuu matalampaan pohjoisosaan ja erittäin jyrkkärinteiseen, korkeaan eteläosaan. Sen pohjoisosan huippu on noin 150 m mpy, ja eteläosan laki nousee noin 200 metrin korkeuteen mpy. Saarella on runsaasti suuria ja erikoisia, jopa viisi metriä korkeita siirtolohkareita, jotka erottuvat maastossa kauas. Saarelle pääsee ainoastaan soutaen, helpoiten Konesniementien Matalasalmentien päästä.

Ukosta noin 5 km luoteeseen sijaitsee Ukonjärven pohjoisrannalla myös Akku (Ákku)(Inari 488), joka Paulaharjun mukaan on Ukon jumalpari (Paulaharju 1932:36-37). Ukolla tai Akulla ei ollut aiemmin suoritettu tarkempia arkeologisia tutkimuksia, mutta molemmista on tehty tarkastuskertomus (Kankaanpää 1988). Kertomuksessa todetaan kohteiden olevan palvospaikkoja, mutta uhripaikkojen sijainnista ei ole mitään tarkempaa tietoa.

Ukon läheisyydessä sijaitsee myös muutamia kenttiä, pyyntikuoppakohde sekä mahdollisia seitoja. Ukon koilliseen osoittavan pohjoispäädyn kapean salmen toisella puolella sijaitsee Hämähäkkiniemen kenttä (Inari 475), jossa erottuu kaksi nelikulmaisen rakennuksen pohjakiveystä. Noin 1 km Ukon eteläkärjestä etelälounaaseen sijaitsee Aitajärven ja Ukonjärven Mannilahden välissä myös vanha Morottajankenttä (Inari 73). Konesniemen luoteisrannalla, noin 500 m länteen Ukon keskiosan niemestä sijaitsee Päiviö Vuolabin kivi, jota kutsutaan myös nimillä Päällekkäiskivi, Jalkakivi tai Päälyskivi (*Pajalâskedgi*). Kivi seisoo suuren siirtolohkareen päällä kolmen pienen kiven varassa. Tarinan mukaan Päivän Olavi, joka oli suuri seitojen hävittäjä, nosti aikoinaan kiven kolmen kiven päälle kristillisen jumalan voimannäytteenä (Koskimies & Itkonen 1917: 41-43).

Ukonjärven Ukkoa ovat kuvailleet muutamat 1900-luvun alun tutkijat. Heidän muistiinpanojensa perusteella on kuitenkin vaikea todeta, kuinka moni heistä todellisuudessa kävi saarella. Fellman kertoo Ukonjärven Ukon melko tarkan sijainnin ja mainitsee sieltä löytyvän luolan, jonka suulla on nähtävissä uhrauksia, luita ja sarvia. Hän kirjoittaa Ukko-jumaluuden asuneen joskus vaarojen suurissa luolissa ja kertoo Jeettanaksen (jättiläisen) myös saaneen Ukon kiinni kyseisen saaren luolasta. *"Han tillbads ock vid Aijegjavre eller Ukonjärvi, 5 mil söderom Enare kyrka och ej långt från Einarinlahti, i ett berg, som än kallas Aijeg. Vid mynningen till grottan ser man ännu, äfven der, en stor mängd horn och ben, utgörande rester af offer, som hemburits Aijeg. Under sin vistelse i en sådan grotta blef Aijeg en gång fångslad af Jeettanas (hvaromlängre fram under Jeettanas)."* Fellmanin mainitsee myös Ukon puolison Akun, ja mainitsee vaaralla olleen jälkiä Akan alttarista, mutta tarkempaa sijaintia hän ei tiedä. Hänen mukaansa myös Akujärvi, joka sijaitsee Ukosta noin 12 km kaakkoon, oli pyhitetty myös Akulle. (Fellman 1906 I:215, II:79, 84-85)

Paulaharju kertoo Ukon olevan toisen miesjumalan Ukonjärvässä, Veskoniemen lähimailla ja kuvaa sen vain kauas näkyväksi, kallioiseksi männikköjuppuraksi. Akun hän kertoo sijaitsevan mantereen puolella Koppelossa - eli Ukon etelä-kaakkoispuolella, vaikka se itse asiassa sijaitsee Ukon luoteispuolella. Sen sijaan Akujärvi sijaitsee Ukosta noin 12 km kaakkoon ja Akupää noin 18 km eteläkaakkoon. Luolaa Paulaharju ei mainitse saarella olevan. (Paulaharju 1927: 257-258, 1932:36-37)

T.I. Itkonen kertoo saamelaisten uskoneen Ukon tai Ukkosen antaneen ihmisille elämän ja suojelevan heidän terveyttään siten, ettei kuolemakaan uhkaa heitä hänen tahtomattaan. Ukkonen antoi myös rangaistuksen pahoille hengille, jotka vaikeuttivat metsänkäyntiä ja kalastusta. Tämän vuoksi Ukkoa palvottiin ennen muita jumalia. Yhtenä Ukon palvonnan pääpaikoista Itkonen mainitsee Inarijärven Ukonsaaren, jonka uhriluolan edustalta hän on ottanut valokuvan vuonna 1913. Ukonjärven Ukon puoliso oli Akka (Akku). Paulaharjun mukaan Ukosta luultiin Akkuun johtavan järvenalaisen käytävän, jonka välityksellä jumalpari puheli toisilleen keskenään. (Itkonen 1948 II: 308)

KENTTÄTYÖT - TÄSMÄINVENTOINTI JA KOEKUOPITUS

Vuoden 2007 tutkimukset keskittyivät Ukonjärven Ukkoon, mutta myös Akkuun haettiin varalta tutkimuslupa, mikäli saaren inventointi sujuisi suunniteltua nopeammin. Kaivausjohtajat Harlin ja Ojanlatva tekivät saarelle alustavan katselmuksen 2.7.2007 yhdessä Ilmari Mattuksen ja Irja Jefremoffin kanssa. Jefremoffilla on mökki Ukon eteläosan ja mantereen välissä olevassa pienessä saarella, ja hän on toimi katselmuksen aikana oppaana kertoen oman käsityksensä saaresta. Katselmus avasi kaivausjohtajien silmät näkemään Ukon laajuuden ja peitteisyyden sekä ymmärtämään kenttätöiden haasteellisuuden. Katselmuksen jälkeen varsinaisten kenttätöiden toteuttamisen suunnittelu oli huomattavasti helpompaa.

Ukonjärven Ukolla suoritettiin 6.-12.8.2007 välisenä aikana täsmäinventointi eli tarvittavat toimenpiteet arkeologisen kohteen havaitsemiseksi. Kohteen varmentamiseksi saarelle päätettiin tehdä myös muutamia koepistoja, sillä kuten aiemmin mainittiin, saaren aluskasvillisuus oli paikoitellen hyvin tiheä ja paksu. Myös Christian Carpelanin oli tarkoitus osallistua tutkimuksiin, mutta hän oli valitettavasti estynyt. Näin ollen Carpelan ei voinut osoittaa paikkaa, jossa hän oli havainnut vuoden 2006 Ukonsaari-seminaarissa mainitsemansa kulttuurikerroksen. Tutkimusryhmä ei yrityksistä huolimatta kyennyt paikallistamaan saaren laelta kulttuurikerrosta.

Ensimmäinen tutkimuspäivä

Saaren pohjois- ja eteläosa jaettiin kolmeen pohjois-koillinen - etelä-lounas-suuntaisiin kaistoihin. Saaren keskiosan itään, Inarijärvelle pistävä niemi muodosti oman inventointialueensa. Tutkimusryhmä jakaantui kolmeen osaan, joissa johtajina olivat Harlin (C), Ojanlatva (B) ja Äikäs (A). Jokaisella ryhmällä oli mukanaan dokumentointivälineiden lisäksi maakaira. Kaivausjohtajat ohjeistivat opiskelijat kirjallisista ja suullisista ohjeista, että saarelta rekisteröitäisiin ja dokumentoitaisiin kaikki ihmistoimintaan liittyvät jäljet. Erityisesti painotettiin kiinnittämään huomiota erikoisiin kiviin, kivenkoloihin ja kivilippoihin sekä niiden ympäristöön. Käytännössä kuitenkin toivottiin, että kaikkien kivenlohkareiden alapuolet tarkastettaisiin niiden alla mahdollisesti sijaitsevien luu-uhrausten havaitsemiseksi. Inarijärven Ukonsaaren kenttätutkimusten perusteella nimittäin tiedettiin, että uhraukset oli sijoitettu saaren lounaisrinteen alaosiin, huomaamattomiin kivenkoloihin. Luonnollisesti ryhmien oli dokumentoitava myös merkinnät puissa (mm. petunotto, uutut ja nimikirjaimet), suojaiset satamat, liesikiveykset sekä mahdolliset kiinteät muinaisjäännökset.

Saaren eteläosa saatiin tutkittua lähes kokonaan. Ryhmä A inventoi eteläosan itäreunan, ryhmä C saaren keskiosan ja ryhmä B keskittyi saaren länsireunalle ja louhikkoon. Saaren eteläosan luoteeseen antavasta jyrkkärinteisestä louhikosta löydettiin kahden, ympäristöstään täysin muutoin erottumattoman kiven alta luuta. Nämä kuitenkin olivat hyvin epämääräisiä, eläinten siirtelemiä ja kaluamia luita sekä ilmeisesti pöllön oksennuspalloja, jotka Harlin tutki heti niiden löydyttyä. (ks. Liite 2, Osteoarkeologinen analyysi)

Toinen tutkimuspäivä

Toisena päivänä ryhmä A siirtyi vähitellen kohti saaren eteläosasta kohti pohjoisosan länsirantaa. Ryhmä B jatkoi yhä inventointia louhikossa, sillä käytännössä ryhmän jäsenet katsoivat jokaisen louhikon kiven alle, ja se teki ryhmän etenemistä hyvin hidasta. Samalla ryhmä pyrki paikallistamaan uskontotieteilijä Matti Ahon pro gradu-työssään kuvaamat kivet, joissa hän oli nähnyt kaiverrettuja ihmishahmoja. Iltapäivällä ryhmä B löysi louhikon pohjoisosasta luolan. Eteläosan kaakkois- ja itärantaa tutkinut ryhmä C jatkoi luontevasti saaren keskiosassa olevalle, itään pistävälle niemekkeelle.

Kolmas tutkimuspäivä

Kolmantena päivänä ryhmäjako hieman muutettiin, sillä ryhmät A ja C saivat inventoitua niille määrätyt alueet. Perustettiin Äikäksen johtama dokumentointiryhmä, joka alkoi valokuvata kaikkien kolmen ryhmän karttaan ja GPS-laitteisiin merkitsemiä kohteita ja ottaa niistä myös fosfaatti- ja maanäytteitä. Ryhmä B siirtyi saaren eteläosan louhikosta Ukon ainoaan tutkimattomaan osaan eli saaren pohjoisosan keskikaistaan. Puolilta päivin saaren keskiosasta löytyi maastossa hyvin erottuva, erikoinen kivi, jota oli syytä epäillä seidaksi sen rakoon ja ympärille asetettujen luiden vuoksi. Harlin kävi päivän aikana läpi saaren eteläosan luolasta löytyneen luuaineksen, ja totesi sen eläinten paikalle kuljettamaksi.

Neljäs tutkimuspäivä

Dokumentointiryhmä jatkoi valokuvaamista ja näytteiden ottoa. Harlin ja muutamat opiskelijat alkoivat dokumentoida seidan ympäristöä. Ryhmä B inventoi saaren pohjoisosan keskikaistan loppuun saakka, minkä jälkeen ryhmä siirtyi myös seidan ja sen ympäristön dokumentointiin. Seidan juurelle ja lähiympäristöön tehtiin myös muutamia koekuoppia, jotka olivat löydöttömiä. Seidan viereisen, itäpuolisen kiven pohjoispään alla olevan luukeskittymän kaivu ja analysointi aloitettiin.

Viides tutkimuspäivä

Viimeisenä päivänä jatkettiin seidan viereisen kiven alla olevan luukeskittymän kaivua, mutta pian havaittiin, ettei kohdetta saada päivän aikana kokonaan tutkittua. Kiven alla oli runsaasti luuta ja niiden nosto oli hidasta, joten esille kaivu päätettiin lopettaa puolilta päivin. Koskematon, tutkimaton kerros peitettiin mustalla jätesäkillä, jotta tulevaisuudessa voidaan helposti havaita, mihin saakka deponaatiota on tutkittu. Säkin päälle laitettiin takaisin kiven alta poistettu maanaines.

Samana päivänä myös saaren eteläosan luolan luuaineksen löytöpaikalle sekä sen luontaiseen lattiatasoon tehtiin koekuopat, mutta ne olivat löydöttömiä. Dokumentointiryhmä sai myös työnsä päätökseen.

LÖYDÖT

Liesikiveykset ja tulistelupaikat

Kolme tutkimusryhmää dokumentoi kaikki havaitsemansa ihmisten aikaan saamat jäljet Ukolla. Liesikiveyksiä ja muita tulenpitoaikoja oli runsaasti ympäri saarta. Saaren suojaisissa niemissä oli useita erillisiä tulenpitojälkiä hyvin pienellä alalla. Tämä johtuu siitä, että talvisin edelliskerralla käytettyä tulistelupaikkaa ei hangen alta löydä helposti, mutta yleensä tulet halutaan tehdä suurin piirtein samoille paikoille. Koska liesikiveyksiä ja tulisijoja oli paljon ja koska suurin osa niistä oli tuoreita, enimmillään vajaat sata vuotta vanhoja, niiden koordinaatteja ei tallennettu.

Petunottojäljet puissa

Suurimman löytöryhmän muodostivat mahdolliset petunottojäljet puissa. Näillä tarkoitetaan noin 1-2 metrin pituisia jälkiä puiden alarungoissa, mistä on aikoinaan irrotettu kaarna ja nilakerros. Usein näiden vanhojen kuorintajälkien ylä- tai alaosassa oli myös kirveeniskujen jälkiä. Osa näistä jäljistä oli selkeästi myöhäisempiä kuin itse petunottojälki. On mahdollista, että paikoista on irrotettu puunlastuja tulentekotarpeisiin. Ainoastaan selkeimmistä petunottojäljistä otettiin koordinaatit, sillä epämääräisiä petunottojälkiä löytyi ympäri saarta siinä määrin, ettei niitä kaikkia ollut järkevää dokumentoida. Erityisesti saaren eteläosan lounaisosassa, kohteiden B4-B7 lounaispuolella, oli useissa puissa jälkiä mahdollisesta petunotosta.

Itkonen kertoo, että pettua käytettiin Inarin alueella pitkään jauhojen ohella. Pettuun tarvittavat männyt kuorittiin eli "nilotettiin" kevätkesällä. Nilotus oli pääasiassa naisten työtä, mutta miestenkin on sitä mainittu tehneen. Männyksen kuori halkaistiin ja irrotettiin niin kutsutulla vuotkimella (vyet´kim) eli sarvitaltalla. Pettua voitiin irrottaa kolmella tavalla. Yksi keino oli katkaista ohut, käsivarren paksuinen puu, josta katkaistiin 1 - 1½ syltä pitkä ranka (pettsi-tšus´ka), joka kuorittiin kokonaan. Kerralla käsiteltiin 3-4 runkoa. Toinen keino oli irrottaa pystyyn jäävästä, paksummasta puusta (maddâgâs) sen kuoriosan noin 1 metrin tai jopa 1 sylen pituisena levynä "koskuena" esimerkiksi 6-10 puusta. Joskus kuorittiin niin korkealle kuin ihminen ylsi. Kolmas tapa oli ottaa pettua talvella nila-ajan ulkopuolella, jolloin katkaistiin 1 - 1½ sylinen mäntypölkky, vuolttiin kaarna pois ja otettiin pettu irti pieninä liuskoina sisätiloissa. (Itkonen 1948 I: 288-9)

Kun kuori oli jollakin edellä mainitulla tavalla poistettu, poistettiin valkea sisäkerros kuloimella (kollöm) eli sarviludalla. Tätä tuoretta pettua voitiin nauttia vähäisesti tuoreeltaan, mutta yleensä pettua kuivatettiin orrella 1-2 päivää, minkä jälkeen se paahdettiin ruskeaksi pihkan poistamiseksi. Pettua käytettiin keitoissa ja puuroissa, Inarissa siitä leivottiin jopa kakkujakin. (Itkonen I 1948: 288-9). Pettua käytettiin runsaasti Kemin-Lapissa, koltta-alueilla ja Inarissa, ja suomenkieleen petuntyöstövälineiden nimet ovat tulleet juuri inarinsaamesta.

Muutamien siirtolohkareiden alta löytyi kuorittuja, ohuita, käsivarren vahvuisia männynrunkoja, jotka vastasivat Itkosen edellä kuvaamia 1 - 1½ syltä pitkiä rankoja (pettsi-tšus'ka). Mitä ilmeisimmin ne ovat jälkiä petunotosta, sillä Itkonen kertoo inarilaisten jättäneen petturankakasoja maatumaan jopa vanhoille kentilleenkin. Petturangat eivät soveltuneet polttopuuksi, koska ne olivat pihkattomia. Itkonen epäilee myös, että olisiko petturankakasojen taustalla ollut luulo, ettei ruokapuuta ollut soveliaista polttaa. (Itkonen 1948 I: 288)

Kohde A14 Petunottopuu

x = 7632 006, y = 3521 838

Kelottunut mänty, josta on irrotettu rungosta kirveellä tai puukolla noin 50x15 cm kokoinen alue. Kaarnaa on poistettu 150x30 cm kokoiselta alueelta. Mänty sijaitsee loivassa luoteisrinteessä.

Kohde B5 Petunottopuu

x = 7630 205, y = 3521 374

Puusta on irrotettu kaarnaa noin 1,5 m pitkältä, kapealta alalta. Myöhemmin puun alaosaan on hakattu kirveellä noin 50 cm pitkä kolo, mahdollisesti tulen sytytystarpeisiin (Kuva 1).

Kohde B6 Petunottopuu

x = 7630 212, y = 3521 379

Puusta on mahdollisesti irrotettu kaarnaa noin 1 m pituudelta.

Kohde B7 Petunottopuu

x = 7630 219, y = 3521 375

Lähes umpeutunut, 1 m pitkä, mahdollinen kaarnan poistojälki puussa.

Kohde B8 Petunottopuu

x = 7630 259, y = 3521 331

Kelottunut mänty, josta on poistettu kaarnaa.

Kohde B9 Petunottopuut

x = 7630 402, y = 3521 238

Kahdessa vierekkäisessä männynssä noin 1,7 m korkeat jäljet, joista kaarna on pois. Mahdollisesti jälkiä petunotosta.

Kohde C2 Petunottopuu (kohde lisätty myös uuttu-kohteisiin)

x = 7630 290, y = 3521 354

Kelottunut mänty, jossa on jäänteitä petun otosta. Tämän jälkeen petunottoalueen alaosaan on koverrettu reikä, joka saattaa olla munitusuuttu.

Kohde C3 Petunottopuu

x = 7630 388, y = 3521 538

Mäntypuu, jonka kaarnakerros on kuorittu pois noin 60 cm alueelta. Kuoritun alueen ylä- ja alaosassa näkyy kirveen tai muun terän jälkiä.

Uutut

Saarella oli runsaasti uutuja eli ihmisen muokkaamia vesilintujen pesintäkoloja. Uutut sijaitsivat luonnollisesti lähellä rantaa, yleensä uutun kolo oli rantaan päin. Ainoastaan yksi, hyvin vanha kolmireikäinen uuttipuu löytyi erikoisesta paikasta, aivan läheltä saaren eteläosan lakea.

Itkosen mukaan kevätkesällä munia kerättiin vesilintujen ja joskus jopa metsälintujen pesistä. Kaikkialla Lapissa tehtiin myös uutuja (vuov'dâ) kahdella eri tavalla. Mikäli lähellä rantaa kasvavassa männyssä havaittiin korkealla oleva reikä, joka oli muodostunut lahoamalla tai vaikkapa tikan hakkaamana, reikää suurennettiin ja onttoon puuhun laitettiin sopivaan kohtaan pohja pesälle, johon lintu saattoi munia. Erityisesti munitettiin telkkiä, koskeloita, uiveloita ja tunturisorotkia. Yhdellä perheellä oli usein jopa 10 uutua kevät- ja kesäpaikan lähistöllä. Munitus on ollut yleistä myös muualla Suomessa, mm. Lounais-Suomen saaristossa. (Itkonen 1948 II: 67-68)

Kohde A7 Uuttu

x = 7630 511, y = 3521 323

Mänty, johon on veistetty 20x13 cm kokoinen kolo, mahdollisesti munitusuuttu.

Kohde 13 Uuttu

x = 7632 202, y = 3521 499

Kelottunut, ontto mänty, johon on veistetty 30x20 cm kokoinen kolo, joka on ilmeisesti uuttu. Mänty sijaitsee rantatörmän päällä saaren luoteispäässä, noin 20 metrin etäisyydellä rannasta.

Kohde B12 Uuttu

x = 7630 738, y = 3521 386

Saaren eteläosan laelta löytyi ontto männyn runko, noin 2 m pitkä munitusuuttu (Kuva 2). Uuttupuu sekä kaksi muuta puuta oli laitettu nojaamaan kivenlohkareeseen. Uuttupuussa oli kolme neliömäistä reikää, joista ylin oli noin 10 cm, keskimäinen noin 15 cm ja alin noin 8 cm korkea. Keskimäinen aukko oli ihmisen työstämä, mahdollisesti kirveellä hakattu.

Kohde C2 Uuttu (lisätty myös petunottokohteisiin)

x = 7630 290, y = 3521 354

Kelottunut mänty, jossa on jäänteitä petun otosta. Tämän jälkeen petunottoalueen alaosaan on koverrettu reikä, joka saattaa olla munitusuuttu.

Kohde C4 Uuttu

x = 7631 324, y = 3522 204

Munitusuuttu, jonka koloon on tungettu oksia, puunkappaleita ja sammalta.

Kohde C6. Uuttu

x = 7631 326, y = 3522 311

Puuhun koverrettu reikä, todennäköinen munitusuuttu.

Kivet, kivikasat ja siirtolohkareet

Kuten aiemmin mainittiin, saari oli täynnä erikoisia, valtavan kokoisia siirtolohkareita, joista suurimmat olivat yli 5 m korkeita. Kaikki siirtolohkareet ja niiden ympäristöt tutkittiin tarkoin, erikoisimpien vierestä otettiin myös kaira- ja maanäytteet. Saaren rantakallioille ja suurille rantakiville oli aseteltu myös pieniä kiviä tai kivikasoja. Nämä yksittäiset kivet tai kivikasat eivät välttämättä olleet kovin vanhoja niiden jäkäläpeitteen perusteella. Jäkäläpeitteestä saattoi arvioida, että kivet tai kivikasat on siirretty rannalle enintään muutama vuosikymmen sitten. Osa niistä on voitu tehdä venereittimerkeiksi, sillä Ukonjärvi ja sen rannat ovat hyvin kivisiä, mutta osa on varmaan tehty ajankuluksi, hovin vuoksi.

Ryhmä B keskittyi erityisesti paikallistamaan valokuvien perusteella Matti Ahon pro gradu-työssään mainitsemat ihmishahmo- ja sarvikivet. Aho ei kertonut kuvaamiensa kohteiden koordinaatteja, mutta siitä huolimatta molemmat siirtolohkareet saatiin paikallistettua. (Aho 2000).

Kohde A4 Siirtolohkareita (ihmisprofiili?)

x = 7630 809, y = 3521 429

Suuria siirtolohkareita, joiden välissä on onkaloita. Etelänpuoleisen lohkareen eteläkyljen profiili muistuttaa ihmisen kasvoja. Maakairausnäytteessä oli normaali maannos.

Kohde A6 Siirtolohkareluola ja kuorittuja puuta

x = 7630 646, y = 3521 363

Suuri lohkeillut siirtolohkare, jonka alla on luola länteen viettävän rinteän reunalla. Luolassa oli kuorittua puuta. Luolan suu on pohjoiseen päin. Maakairausnäytteessä oli normaali maannos.

Kohde A10 Siirtolohkareluolia ja palanutta puuta

x = 7631 047, y = 3521 561

Kolme noin 3-4 m korkeaa toisiinsa nojaavaa siirtolohkareta, jotka muodostavat alleen luolia. Lohkareet sijaitsevat rinteessä, joka viettää luoteeseen. Luoteenpuoleisessa luolassa on sisällä palanutta puuta. Maakairausnäytteessä oli normaali maannos.

Kohde A12 Ihmiskasvoprofiilinen siirtolohkare Ukonjärvässä

Siirtolohkare, jossa on ihmiskasvojen profiili. Kivi sijaitsee vedessä Ukon pohjoisosan länsipuolella, noin 60-70 metriä rannasta länteen. Kohdetta ei tarkastettu, mutta tulevaisuudessa olisi

mielenkiintoista tehdä kiven ympärillä tarkastussukellus. Kasvot näkyvät katsottaessa idästä päin kiven vasemmassa, eli eteläisemmässä yläkulmassa. Kasvot katsovat etelään.

Kohde B3 Kivikasat rantakallion päällä

$x = 7630\ 591$, $y = 3521\ 097$

Kaksi pienistä kivistä kasattua, kolmiomaista kivikasaa rantakallion päällä (Kuva 3).

Kohde B10 Matti Ahon ihmishahmokivi

$x = 7630\ 605$, $y = 3521\ 178$

Lähes 3 m korkea ja leveä, neliskulmainen siirtolohkare, jonka päältä Matti Aho kertoi pro gradu-työssään löytäneensä irtonaisen karhukiven sekä lohokareen sivulta kaksi ihmishahmoa (Kuva 4). Aho ei ollut sisällyttänyt työhönsä kohteen koordinaatteja, ainoastaan valokuvan. Lohkareen eteläisen sivun pinnassa oli havaittavissa lähes 1,5 m korkeudella koverretun näköinen ympyrä ja sen yläpuolella ikään kuin kiveen uurretut, kaarevat sarvet. Oikeanpuoleisen ”sarven” uurteessa kasvoi keltavihreää jäkälää. Ympyrän alapuolella lohokareen pinta oli hieman kovera, epätasainen ja siinä oli erotettavissa kaksi viistoa uurretta. Tämän ”hahmon” oikealla puolella olisi pitänyt olla myös toinen ihmishahmo, mutta näkyvissä oli vain erittäin rapautunutta lohokareen pintaa. Hahmo todettiin luontaiseksi. Myös maakairauksen maannos oli luontainen.

Kohde B11 Matti Ahon sarvikivi

$x = 7630\ 590$, $y = 3521\ 317$

Pro gradu-työssään Matti Aho on kuvannut ns. sarvikiven, muttei ole maininnut sen koordinaatteja. Valtava siirtolohkare on noin 6 m korkea, ja se on merkitty peruskarttaan suuren siirtolohkareen merkillä \perp . Aikansa lohokareta kierrettyään ryhmä havaitsi Ahon kuvaaman ns. sarven. Hän on kuvannut siirtolohkareen lännestä, alhaalta käsin, jolloin kuvasta saa vaikutelman, että kivessä on jonkinlainen ulkonema. Todellisuudessa siirtolohkareessa ei ole mitään sarvea muistuttavaa, vaan sen länsiosan pinnassa on näkyvissä vaaleampaa kivilajia, sadeveden kivistä irrottamaa rautapitoista, punaista värjäymää sekä keltavihreää jäkälää. Lohkareen pohjoispuolella on luolamainen tila, jonne oli aseteltu riviin karsittuja, noin 1,3 m pitkiä, ohuita männynrunkoja. Luolan syvyys on noin 1,6 m, ja korkeimmillaan se on noin 1 m. Lohkareen länsipuolella sijaitsee veneenmuotoinen, kaareva ja pienempi siirtolohkare, jonka alle myös oli aseteltu karsittuja, ohuita männynrunkoja.

Kohde B19 Rapautunut kivi

$x = 7631\ 622$, $y = 3521\ 788$

Kivi on keskimmaisien kolmesta paikoilleen rapautuneesta, pienen kummun päällä olevasta, koillis-lounaissuuntaisessa rivissä sijaitsevasta kivistä, joista lounaisin on seitakivi. Kiven lounaispään korkeus on noin 2 m ja koillispään 1,2 m. Sen leveys on lounais-koillissuunnassa alaosasta on noin 2 m ja yläosasta noin 1,8 m. Kiven ympäristöstä otettiin maakairanäytteitä, ja sen juurelle tehtiin länsipuolelle koekuoppa, joka oli löydötön.

Kohde B20 Rapautunut kivi

x = 7631 629, y = 3521 792

Kivi on koillisin ja pienin kolmesta paikoilleen rapautuneesta, pienen kummun päällä olevasta, koillis-lounaissuuntaisessa rivissä sijaitsevasta kivistä, joista lounaisin on seitakivi. Kiven ympäristöstä otettiin maakairanäytteitä, mutta näytteiden maakerrokset olivat luontaisia.

Irtoluulöydöt

Ukon eteläosan louhikosta löytyi kaksi maisemasta mitenkään eroamatonta kivenkoloa, joissa molemmissa oli muutamia palamattomia luuta.

Kohde B4 Palamatonta luuta

x = 7630 753, y = 3521 287

Kahden kiven muodostaman kolmiomaisen kivenkolon alta löytyi palamatonta, melko haurasta luuta. Kohde tutkittiin 8.8.2007, jolloin kivenkolosta löytyi karikekerroksen päältä lähes maaton luuta. Karikekerrosta poistettaessa luuainesta tuli myös esiin. Luumurskaa otettiin talteen sen verran kuin se oli mahdollista. Maannoksen päällä lepäsi itä-länsi suuntaisesti noin 7 cm pitkä ja 5 cm leveä lapaluun katkelma. Sen maan päälle näkyneessä osassa kasvoi jäkälää. Luun proksimaalipäässä näkyi mahdollisia hampaan jälkiä. Jäljellä olevan, ehyen pinnan perusteella luu vaikutti nuoren eläimen luulta. Distaalipää oli murtunut/lohkeillut. Luu nostettiin ja pussitettiin. Luun oli kuljettanut kivenkoloa mitä todennäköisimmin jokin eläin. Löytöpaikalle kaivettiin vielä 40x40 cm kokoinen koekuoppa, jonka syvyys oli noin 40-50 cm. Koekuoppa oli löydötön.

Kohde B13 Palamattomia luuta

x = 7630 996, y = 3521 439

Saaren eteläosan louhikon alaosaan, noin 5 m leveän kiven alta löytyi kaksi luuta. Kivessä on löytöpaikan yläpuolella noin 5 cm leveä ja 10 cm korkea luontainen, kovera soikio.

Kohde tutkittiin 8.8.2007. Maanpinnalle näkyi kaksi luuta eri puolilla kivenkoloa. Maan pinta oli kivensekaista, paikoin jäkäläpeitteistä rikastunutta hiekkaa. Karikekerros poistettiin. Eteläisempi luista oli putkiluu, joka ulottui osittain maan sisään kaakko-luodesuuntaisesti. Luu oli näkyvässä noin 8 cm pituudelta ja ulottui maan sisään noin 3-4 cm syvyydeltä. Luun pinta oli kulunut lähes valkoiseksi ja se oli osin jäkälän peittämä. Etenkin maata vasten ja maan sisällä ollut osa luusta oli kulunut. Kyseessä oli todennäköisesti peuran tai poron reisiluu, jonka distaali- ja proksimaalipäät olivat murtuneet. Luu pussitettiin.

Edellä mainitusta putkiluusta pohjoiseen sijaitsi kivenkolossa alapinnastaan murtunut niskanikama, joka oli täysin maan pinnalla ja osin jäkäläpeitteinen. Luu oli lähes valkoinen, kooltaan noin 6 cm, ja sitä oli mahdollisesti leikattu. Luu pussitettiin.

Muut kohteet

Saaren rannoille oli jäiden ja veden kuljettamana ajautunut erilaisia työstettyjä puunkappaleita, joiden käyttötarkoituksesta ei ole varmuutta. Myös osa puihin tehdyistä jäljistä oli melko epämääräisiä. Saaren korkeimmalla kohdalla havaittiin jo 2.7.2007 tehdyn katselmuksen aikana vanha mänty, jonka oksa muodosti silmukan. Männyn koordinaatit taltioitiin.

Kohde A1 Silmukalle kasvanut mänty saaren korkeimmalla kohdalla

$x = 7630\ 927$, $y = 3521\ 546$

Ilmari Mattus esitteli paikan ryhmälle. Vanha, silmukalle kasvanut mänty sijaitsee saaren korkeimmalla kohdalla. Mänty on kasvanut silmukalle noin 170 cm korkeudella. Maakairausnäytteessä oli normaali maannos.

Kohde A15 Lautan jäänteet

$x = 7630\ 079$, $y = 3521\ 654$

Ukon lounaisniemen itärannan keskivaiheilla on mahdollinen lautan jäännös. Rakenne on tehty pyöreistä hirsistä ja pituudeltaan se on 170 cm. Hirsiä on rinnakkain 3 kappaletta kahdessa kerroksessa. Alla on poikittainen hirsi.

Kohde B2 Puuhun kaiverretut kirjaimet J.M.

$x = 7630\ 403$, $y = 3521\ 090$

Kelottunut mänty aivan Ukon länsirannalla, jossa on kirveen jälkiä noin 1 m pituudelta ja ilmeisesti puukolla kaiverretut kirjaimet J.M. Mänty sijaitsee niemen kärjessä, jossa on myös tulipaikkoja.

Kohde C15 Koverrettu puu

$x = 7630\ 065$, $y = 3521\ 351$

Koverrettu, työstetty mänty.

Kohde C16 Irtolöytö, puuesine

$x = 7631\ 312$, $y = 3522\ 340$

Työstetty puunkappale, pituus noin 2,1 m, lovettu.

Luola

Saaren eteläosan louhikosta löytyi toisena tutkimuspäivänä luola, jonka suulta avautui näkymä kohti Ukonjärveä ja suoraan Akkua. Luolan suuaukko oli kolmiomainen, sen korkeus ja leveys oli noin 2 m, ja syvyyttä luolalla oli noin 6,5 m (Kuva 5). Luolan tasaista, soran- ja hiekansekaista lattiatasoa jatkui noin 4,5 m syvyyteen saakka, minkä jälkeen sen perällä oli noin 2 metrin matkalla kivenlohkareita, jotka muodostivat ikään kuin kaksitasoisen ”alttarin”. Luolan suuaukolta katsoen oikealla puolella oli suuri, noin 1,2 m korkea x 1 m leveä kivi, jonka takana oli pienempiä, pakkautuneita kiviä. Tämän kiven vasemmalla puolella oli matalahko kivi, jonka alle jäi noin 30 cm korkea ja noin 80 cm syvä tila, josta löytyi maan pinnalta hyvin pitkälle maatonut luuainesta.

Aivan luolan perällä sijaitsevat pakkautuneiden kivien muodostama, noin 80 cm korkea tasanne. Tasanteen kohdalla luolan korkeus oli yhä noin 2 m ja tasanteen korkeudella luolan käytävän leveys oli noin 70 cm, mutta tasanne leveni luolan perällä suuaukolta katsoen oikealle noin 130 cm. Tasanteen yläpuolella oli aukko, josta päivänvaloa pääsi luolan perälle. Kivien muodostaman tasanteen päälle oli aukosta valunut aikojen saatossa maa-ainesta ja kariketta. Myös tämän tasanteen päältä löytyi töhnäistä, erittäin pitkälle maatonutua luu-ainesta. Harlin analysoi luuaineksen 7. - 8.8.2007. Luolaan tehtiin löytöpaikoille vielä 10.8.2007 varmuuden vuoksi koekuopat. Alatasanteelle kaivettiin 30x30 cm kokoinen ja 20 cm syvä koekuoppa ja ylätasanteelle 30x20 cm kokoinen ja 5 cm syvä koekuoppa, mutta ne olivat molemmat löydöttömiä.

Kohde B14 Luola

x = 7631 035, y = 3521 536

Luuaines luolan ala- ja ylätasanteella tutkittiin. Alatasanteella oli neljässä kohdassa näkyvillä pitkälle erodoituneita luita karikekerroksen seassa. Kiven alla olevan kalliopinnan päällä oli noin 10 cm paksuinen maannos, joka oli paikoitellen sammaloitunut. Ensin poistettiin lehdistä ja juurista koostuvakarikekerros, jotta luukeskittymät saatiin paremmin näkyviin. Luoteisin luuta sisältävä kokkare oli noin 4 cm pitkä ja 1,5 cm leveä. Luuaines oli erittäin huonokuntoista ja murtui kosketeltaessa. Luukokkare nostettiin yhtenä kokonaisuutena ja pussitettiin, muutama ehyempi luu laitettiin eri pussiin. Koillisin luukokkare oli pituudeltaan noin 3 cm ja leveydeltään noin 1 cm. Sekin oli hyvin erodoitunut, joten se pussitettiin maa-aineksen seassa. Lounaisin luukokkare oli kooltaan noin 2 x 1 cm. Luuaines oli pitkälle hajonnutta, mutta sen seassa saattoi erottaa hammaskiillettä. Luuaines nostettiin ja pussitettiin yhtenä pakettina lukuun ottamatta yhtä yksittäistä luuta, joka pussitettiin erikseen. Alatasanteen kaakkoisosassa oli muutamia yksittäisiä luunsirpaleita, jotka talletettiin omaan pussiinsa.

Ylätasanteen pinnalla oli kivien ja hiekan seassa näkyvissä kaksi luulöytökeskittymää. Osaa löytöaluetta peitti karikekerros, joka ensin poistettiin. Tasanteen pohjoinen luukeskittymä oli aivan ison kivenlohkareen vieressä, se oli kooltaan noin 5 x 3 cm. Keskittymässä oleva luuaines oli pitkälle hajonnutta ja sen lähellä oli mahdollisesti kärpäsen tai jonkin muun hyönteisen siipiä. Eteläinen keskittymä oli kooltaan n. 2,5 kertaa 1 cm. Luuaines oli pitkälle hajonnutta ja se nostettiin ja pussitettiin kokonaisena. Joukossa oli tyhjiä toukan kuoria ja muutamia irtonaisia luunkatkelmia, jotka otettiin talteen. Kaikki luuaines oli jäännöstä petolinnun oksennuspallosta. Kun molemmilta tasanteilta kerättyä luuainesta tarkasteltiin tarkemmin päivänvalossa, todettiin sen olevan peräisin mitä ilmeisimmin petolinnun oksennuspallosta.

Seita

Lounais-koillissuuntainen, rapautunut seitakivi sijaitsee Ukon pohjoisosan keskiosassa. Se erottuu maastosta hyvin selkeästi erikoisen rapautuneen ulkonäkönsä vuoksi, lisäksi se sijaitsee pienen kumpareen päällä. Kivi todettiin seidaksi, sillä sen koillispään halkeamaan oli työnnetty yksi luu siten, ettei sitä saanut sieltä pois. Lisäksi kiven lounaispään oli maan pinnalle asetettu yksi luu.

Kiven molemmissa päissä on lipat. Seidan koillispään tyven paksuus on kaakkois-luodesuunnassa mitattuna 60 cm ja korkeus on 180 cm. Lipan alaosa on noin 110 cm korkeudella, missä kohden kiven paksuus kaakkois-luodesuunnassa on 60 cm, mutta lipa kapenee hieman ylöspäin. Seidan lounaispääty on noin 155 cm korkea, sen alaosan paksuus on kaakkois-luodesuunnassa 140 cm ja yläosan paksuus 80 cm. Seidan leveys koillis-luoteissuunnassa on 260 cm.

Seidan itä-kaakkoispuolella sijaitsee noin 1 metrin etäisyydellä matala, osittain sammaleen ja varpujen peittämä, rapautunut kivi. Sen pituus on koillis-lounaissuunnassa noin 190 cm ja leveys kaakko-luodesuunnassa noin 85 cm kiven kavetessa hieman koillispäätyä kohden. Lounaispäädyn korkeus on noin 115 cm ja koillispään noin 50 cm. Tämän kiven molemmissa päädyissä oli näkyvillä luuta, koillispäässä 1 luu ja lounaispäässä ainakin 4 luuta kiven matalassa kivenkolossa. Kivenkolo oli oikeastaan itä-länsisuuntainen, noin 50 cm syvä onkalo, joka jatkui koko kiven alaosan lävitse. alta, sen läpi itä-länsi suunnassa. Kivenkolon suuaukon leveys oli pohjois-eteläsuunnassa noin 90 cm. Sen korkeus oikealta eli eteläpuolelta oli maksimissaan 25 cm, ja pohjoispuolelta minimissään 10 cm. Maakairanäytteitä otettiin kivenkolon välittömästä läheisyydestä sekä sen ja seidan väliltä, mutta näytteissä ei ollut mitään tavallisuudesta poikkeavaa.

Kohde B17 Seitakivi

x = 7631 601, y = 3521 769, x = 143

Seidan ja sen viereisen kiven luulöytökohteiden erottamiseksi löytökokonaisuuksille annettiin eri kirjaimet. Löytökohde A oli seidan koillispään halkeamaan työnnetty luu, jota ei voitu kiven sisältä poistaa (Kuva 6). Kohde B sijaitsi seitakiven lounaispäädyssä, josta havaittiin löytöhetkellä yksi luu. Kirjaimella C merkittiin seidan itäpuolella sijainneen matalan kiven koillispäässä sijainnut yhden luun löytöpaikka. Neljän luun löytöpaikka matalan kiven lounaispäädyssä nimettiin kirjaimella D. Kohteet tutkittiin ajalla 9. - 10.8.2007 pääasiassa kaivausjohtajien toimesta. Harlin analysoi luuta sitä mukaa kuin Ojanlatva nosti niitä esiin pääasiassa kohteesta D. Harjoittelija Tapiola kirjasi muistiinpanoja ylös kaivausjohtajien sanelun perusteella. Seidan ympäristöstä otettiin maakairalla näytteitä, mutta ainoastaan sen länsipuolella havaittiin mahdollista likamaata.

Löytöpaikka A, seidan koillispään halkeama

Kiven koillispään kaakko-luodesuuntaiseen rakoon oli tungettu sarven kärki, joka on todennäköisesti peuran/poron. Sarvi on noin 5 cm pitkä. Luu päätettiin jättää paikoilleen, sillä sen irrottaminen olisi hyvin vaikeaa luuta rikkomatta.

Löytöpaikka B, seidan lounaispääty

Heti pinnassa karikekerroksen päällä oli näkyvissä noin 10 cm pitkä linnun luu, joka nostettiin ja pussitettiin. Karikekerroksen poiston jälkeen turvekerroksessa pilkotti toinen luu, joka myös pussitettiin myöhemmin analysoitavaksi. Turvekerroksen poiston jälkeen ei kohteesta tullut enää uusia löytöjä. Linnun luun löytöpaikan vieressä oli pieni kolo, josta poistettiin myös karikekerros. Paljastuneesta turvekerroksesta löytyi luuta, jotka otettiin talteen. Turvekerroksen poiston jälkeen ei uusia löytöjä enää havaittu, mutta seitakiven eteläreunan alaosa puhdistettiin karikekerroksesta. Karikekerroksen poistamisen jälkeen ei havaittu enää uusia löytöjä.

Löytöpaikka C, matalan kiven koillispäätty

Maannoksen päällä oli runsaasti kariketta, joten kaivu aloitettiin sitä poistamalla. Paksussa turvekerroksessa oli näkyvissä noin 6 cm pituudelta luu, joka irrotettiin ja pussitettiin. Karikekerrosta poistettaessa tuli näkyviin toinen luu. Se oli maannoksen sisälle jatkuva sarvi, joka oli kiinni kallossa. Turvekerros poistettiin, ja kaivettaessa kuopasta paljastui hyvin orgaaniszekoitteista maata. Kiven juuressa oli myös iso puunrunko ja juurakkoa. Irtonainen maa-aines poistettiin ja kaikki maa-aines seulottiin.

Löytöpaikka D, matalan kiven lounaispäädyn alaosa

Ennen kaivamisen aloittamista kiven lounaispäädyn alla oli paksun lehtikerroksen seassa, noin 40 cm matkalla näkyvissä neljä luuta, jotka jatkuivat turvekerroksen sisään kaakko-luodesuuntaisesti. Koivunlehdet peittivät kivenkolon alaisen osan lähes kokonaan. Kohteen D tutkimus aloitettiin 9.8.2007. Jo karikekerrosta poistettaessa tuli esiin useita muita luun kappaleita, joista monet jatkuivat osittain turvekerroksen sisään. Vielä tuolloin ajatuksena oli analysoida luut sitä mukaa kuin ne nostettiin maasta esille. Kiven alle on työnnetty mm. isokokoisien nisäkään putkiluu, joka poistettiin ensimmäisenä. Muiden luiden nosto aloitettiin luoteisimmasta luusta, joka oli linnun lantioluu. Kaivauksen jatkuessa pintamaasta tuli esiin myös hiilen palasia. Turpeen, juurien ja luiden sekainen kerros oli hyvin tiivis, ja luuta alkoi tulla esiin lähes jokaisella lastan liukahduksella. Kaikki kivenkolosta nostettu maa-aines päätettiin seuloa ja samalla tehtiin päätös siitä, että luuta pussitettaisiin pieninä kokonaisuuksina Harlinin myöhemmin analysoitavaksi. Seulottaessa löytyi myös noin 1 cm mittaisia palaneita luuta. Iltapäivällä kohteesta otettiin myös maanäyte, jota pussitettaessa tuli esille kalan ja linnun luuta. Lisäksi löydettiin lampaan/vuohen telaluu.

Seuraavana päivänä, 10.8.2007 jatkettiin kohteen luuaineksen nostoa. Kivenkolon vasemmalla eli pohjoispuolella maan pinta oli hieman korkeammalla kuin kolon oikealla puolella. Paikalta poistettiin 3-4 cm maata, joka oli täynnä hyvin tiiviisti pakkautuneita luuta. Palamattoman luuaineksen seasta tuli yhä esiin palaneita luuta. Kolon oikealla puolella maan pinta oli alempana, eikä siitä poistettu oikeastaan muuta kuin paksu lehtikerros. Kivenkolon luusekoitteen maakerroksen paksuutta kokeiltiin piikillä. Kolon vasemmalla puolella piikki upposi noin 5 cm syvyyteen ja oikealla puolella paikoitellen 10 cm syvyyteen saakka. Tästä pystyttiin päättelemään, että kivenkoloa ei ehdittäisi kaivaa viimeisen, kuluvan tutkimuspäivän aikana loppuun saakka. Kaivausjohto päätti tasoittaa kivenkolon vasemmanpuoleisen maanpinnan samaan tasoon sen oikeanpuoleisen, käytännössä koskemattoman maanpinnan kanssa.

Kivenkolon vasemmalla puolella luut oli työnnetty niin syväälle kivenkoloon kuin oli mahdollista. Kaikkiaan luuta ja sekoittunutta maa-ainesta poistettiin kivenkolon vasemmalta eli pohjoispuolelta noin 50x50 cm kokoiselta alueelta, suuaukon läheltä noin 10 cm ja kolon perältä noin 5 cm paksuudelta. Suuaukon lähellä olleet luut olivat osittain jo maatuneita ja pehmenneitä, sen sijaan kolon perällä sijainneet luut olivat paremmin säilyneitä. Oikea eli eteläpuoli koloa jäi noin 30 cm leveydeltä lähes koskemattomaksi, siitä poistettiin vain kariketta, lehtiä ja neulasia. Kaivauksen päätyttyä kivenkolo peitettiin muovilla, jonka päälle nostettiin takaisin seulottu maa-aines.

Päällimmäiseksi koloon laitettiin runsaasti lehtiä. Näin mahdollistettiin kaivauksen jatkaminen tarpeen vaatiessa tulevina kesinä.

AJOITUS

Kolme luuta, lampaan vasemmanpuoleinen telaluu (*astragalus*), laulujoutsenen vasemmanpuoleisen alaleuan katkelma (*mandibula*) ja peuran oikeanpuoleisen alaleuan etuosa lähetettiin Helsingin yliopiston radiohiiliajoituslaboratorioon ajoitettavaksi. Ajoitukset suoritti FT Markku Oinonen.

Kolmen radiohiiliajoituksen perusteella Ukon seidalle on uhrattu ainakin ajalla CalAD 1040 - 1420. Näyte 1 (Hela-1754:570±25BP) eli lampaan telaluu ajoittui 95,4 % tarkkuudella ajalle CalAD 1300 - 1420. Näyte 2 (Hela-1755:875±30BP) eli laulujoutsenen alaleuan katkelma ajoittui 95,4 % tarkkuudella aikaan CalAD 1040 - 1230. Näyte 3 (Hela-1756:600±25BP) eli peuran alaleuan etuosa CalAD 1290 - 1410. (Ks. Liite 1, Ajoitustulokset)

TULKINTA

Ukonjärven Ukko on vanhojen lähteiden perusteella yksi inarinsaamelaisten tunnetuimmista palvospaikoista. Ilmari Mattus (suullinen tiedonanto Ukonsaari-seminaarissa 15.9.2006) kertoo Ukonjärvellä, aivan Ukon läheisyydessä sijaitsevan useampia seitoja, joiden tarkempaa sijaintia niistä kertoneet informantit eivät kuitenkaan ole halunneet paljastaa. Ukonjärven eräässä saarella Ilmari Mattus mainitsee myös olevan puuhun veistetyin vanhan kalaseidan (Mattus 2009). Ukonjärven Ukon merkitykseen ja pyhyteen inarinsaamelaistille viittaa myös erityisesti Ukonjärven vanha nimitys, joka oli käytössä vielä noin 200 vuotta sitten. Järvi on Georg Wahlenbergin vuoden 1802 karttaan (Karta Öfver Kemi Lappmark År 1802) kirjoitettu muotoon Pasmusjävi > *Pasemusjävi* eli Pyhinjärvi. Tämä herättääkin pohdintaa siitä, mihin verrattuna järvi oli pyhin tai kuinka laajalla alueella järvi noteerattiin pyhimmäksi. Ukon tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että vuonna 2006 tutkittu Ukonsaari ei ole ollut ainoa inarinsaamelaisten rituaalisen toiminnan keskus, vaan Inarijärven alueella on mitä ilmeisimmin ollut useampia, yhtä aikaa käytössä olleita, merkittäviä uhripaikkoja (vrt. Okkonen 2007a:10, 2007b:30). Laajamittaisemmat tutkimukset ja inventoinnit Inarijärven alueella tuovat varmasti lisävalaistusta tähän tutkimusongelmaan.

Ukon tutkimusten tavoitteissa onnistuttiin hyvin, eli saarella sijaitseva uhripaikka onnistuttiin paikallistamaan koko saaren intensiivisellä inventoinnilla. Ukonsaaren tutkimusten perusteella voitiin olettaa, ettei uhripaikka välttämättä sijaitsisi saaren korkeimmalla paikalla, vaan pikemmin lähellä rantaa tai yleensäkin helppokulkuisemmalla alueella. Onhan mahdollista, että rituaalisesti merkittävän saaren korkein kohta on hyvinkin voinut olla niin pyhä, ettei sinne ole ollut edes soveliasta mennä. Uhripaikka löytyikin Ukon pohjoisosan matalanloivalta rinteeltä, josta oli näköyhteys sekä Ukon eteläosassa sijaitsevalle Ukon laelle sekä Akulle. Uhripaikasta ehdittiin viikon

aikana tutkia vain pieni osa, sillä tutkimusten päätarkoituksena oli varmistaa kohteella harjoitettu toiminta, sen laajuus ja ajoitus. Tästä huolimatta vaikuttaa siltä, että rituaalisen toiminnan alue on keskittynyt hyvin suppealle alueelle, aivan seitakiven lähiympäristöön.

Ukonjärven Ukon eläinluuaineisto on pieni verrattuna Ukonsaaren aineistoon, mutta on muistettava, että se on vain osa uhratusta aineistosta, sillä luudeponaatiota ei tutkittu kokonaan. Tämä tulee huomioida myös silloin, kun pohditaan kohteen ajoitusta. Luuaineisto kertoo kuitenkin paljon uhrausten luonteesta, vaikkakin lopullisia johtopäätöksiä esimerkiksi eri ruhojen osien kelpaamisesta uhrauksiin on melko mahdotonta tehdä. Ukon luuaineisto erosi Inarijärven Ukonsaaren aineistosta lajimääritysten (ks. Harlin 2007) ja radiohiiliajoituksen perusteella. Vaikka Ukonsaari sijaitsee Inarijärven selän laidalla, sieltä ei havaittu yhtään kalan luuta. Sen sijaan niitä löytyi Ukonjärven ja Inarijärven välissä sijaitsevalta Ukolta. Kalojen luiden lisäksi Ukon luuaineisto koostui peuran tai poron, lampaan tai vuohen sekä laulujoutsenen, metson ja kalasääksen luista.

Suurin osa Ukon tunnistetuista luista oli peuran- tai poronluita. Vaikka kysymys poronhoidon alkuperästä kuuluu saamelaisten kulttuurihistorian polttavimpiin kysymyksiin (Hansen&Olsen 2004:203, Schanche 2005:69-70), on poronhoidon alkuperästä tehty vain hyvin vähäisesti osteologisia tutkimuksia ja tulokset ovat nojanneet pääasiassa etnografioihin tai veroluetteloihin. Poronhoito levisi saamelaisalueelle eriaikaisesti, ja monet tutkijat ovat sitä mieltä, että varsinainen suurporonhoito levisi Inarin alueelle vasta 1800-luvulla. Toisaalta pienimuotoista poromaitotaloutta on varmasti harjoitettu jo aiemmin yhtäaikaaisesti villipeuran metsästyksen kanssa, ja peuroja on käytetty myös houkuttimina sekä taakka-, suksi- tai vetoeläiminä. Villipeuran metsästyksellä oli tärkeä sekä taloudellisesti että myös yhteisöllisenä tapahtumana. Ukon peuran alaleuasta saatiin ajoitus CalAD 1290 - 1410.

Viime vuonna Ukonsaaresta otetut kolme näytettä osoittautuivat DNA-analyseissä lampaan luiksi (Okkonen 2007:7). Ukon aineistosta morfologisesti lampaan luiksi tunnistettu nilkan telaluu ajoittui välille CalAD 1300 - 1420, ja tämä tulos tukee Ukonsaaren aineistosta saatua käsitystä, että lampaiden pito on ollut inarinsaamelaisten keskuudessa tunnettua jo 1300-luvulla. Lampaita on voitu pitää inarinsaamelaisten parissa ympärivuotisesti, mutta niitä on myös voitu tuoda ennen talvea vain teurastettavaksi Jäämeren rannalta sisämaahan. Joka tapauksessa lampaiden tai vuohien luut kuvastavat kiinteitä, jo kivikaudelta peräisin olevia vahvoja kontakteja Inarin ja Varangin alueen saamelaisten välillä. Lampaita ostettiin ja vaihdettiin rannikon merisaamelaisilta. Varanginvuonon Gæccevaj'njar'ga 244B - nimisellä asuinpaikalla suoritetuissa kaivauksissa talletetun luuaineiston analyysissä tunnistettiin lampaan luuta. Asuinpaikka ajoittuu radiohiiliajoitusten ja esinelöytöjen perusteella välille AD1160±80 - 1420/1430 (Hambleton&Rowley-Conwy 1997:56, 67), mikä vastaa hyvin Ukon ja Ukonsaaren lampaan luiden ajoitusta.

Ukon lintulajisto on monipuolisempi kuin Ukonsaaresta, jonka luuaineistosta tunnistettiin vain metson tai teeren luuta (Harlin 2007). Vesilintuja pyydettiin erityisesti Inarijärven jokisuista. Joutsenta pyydettiin erityisesti kevättalvella, kun ne saapuivat ensimmäisiin suliiin. Joutsenen kevätmuuton ja pyynnin merkitys kuvastuu myös siinä, että saamenkielessä maaliskuu on nimetty

joutsenkuuksi (njuhčamáánu). Yhdestä joutsenesta saatiin runsaasti lihaa ja sen rasvaa käytettiin mm. pettu- ja jauhuruokien valmistuksessa. Joutsenen siipiä käytettiin siivousvälineinä, niiden nahat myytiin ja sääriluista tehtiin pillejä (Itkonen 1948 II:32). Laulujoutsenen alaleuasta tehty radiohiiliajoitus antaa Ukon uhripaikalle varhaisimman ajoituksen, CalAD 1040 - 1230. Se kertoo myös eläimen asemasta rautakauden lopun inarinsaamelaisien uskomusmaailmassa. Metsoa on esiintynyt Inarin alueella runsaasti, ja sen ansapyynti on ollut huomattavasti helpompaa kuin vesilintujen pyynti sesonkiaikana. Paras metsonpyyntiaika on ollut keväisin, jolloin linnut ovat lihavimmillaan. (mm. Itkonen 1948 I&II)

Inarijärven ja sen ympäristön lukuisten pienten järvien merkitys oli inarinsaamelaisessa kulttuurissa merkittävä, sillä kalaisat järvet toivat elannon. Tunnistetut kalanluut olivat isokokoisten haukien luita. Haukea syötiin keitoissa, velleissä ja tietysti kuivattuna, jollaiseksi se soveltui erittäin hyvin. Kapahauki oli myös haluttua kauppatavaraa ja sitä myytiin markkinoilla, mistä se kuljetettiin etelän kaupunkeihin myytäväksi. (mm. Itkonen 1948 I&II)

Luissa oli vähäisesti tafonomisia eli kuoleman jälkeen syntyneitä merkkejä, minkä perusteella niitä on käsitelty eri tavoin kuin lähes samaan aikaan asutetulla Inarin Nukkumajoella (ks. Harlin 2008) tai muissa lähistön saamelaiskohteissa, joissa on suoritettu osteologisia tutkimuksia (mm. Lahti 2003; 2004). Uhrattavat luut on ilmeisesti tarkoituksella jätetty käsittelemättä palaneita luita lukuun ottamatta. Palaneiden tai osittain palaneiden luiden osuus Ukon luuaineistossa oli merkittävä, lähes 20 %, kun se Ukonsaaren luuaineistossa oli vain 3 %. Tämän perusteella voidaan olettaa, että rituaalikäyttäytymiseen Ukolla on liittynyt tulenpito. Osa uhrattavasta eläimestä on syöty paikan päällä, ja siitä jääneet luut on heitetty tuleen ja uhrattu jälkikäteen. Näin ”jumala tulee syötetyksi samalla, kun uhriväki syöpi” (Äimä 1903).

Ukon ja Ukonsaaren luumateriaalien eroavaisuuksien perusteella vaikuttaa siltä, että uhrauksissa on noudatettu tiettyjä sääntöjä ja että nämä säännöt ovat vaihdelleet uhripaikoittain. Tällä hetkellä, kun seitakiven viereisestä luudeponaatiosta on tutkittu vain päällimmäiset luukerrostumat, voidaan todeta, että inarinsaamelaiset uhrasivat Ukonjärven Ukolle ainakin jo 1000-luvun alkupuolelta 1400-luvulle saakka.

Inarissa, 10.10.2008

Eeva-Kristiina Harlin

Eija Ojanlatva

KIRJALLISUUSLUETTELO

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Aho, Matti 1997. Pyhä paikka saamelaisessa uskontoperinteessä. Inarinsaamelaisten pyyntiyhteisöjen toimintaverkosto - pyhät paikat, asuinpaikat, nautinta-alueet ja elinkeinot. Pro gradu -tutkielma Helsingin yliopisto, Uskontotieteen laitos.

Harlin, Eeva-Kristiina 2007. Inarin Ukonsaaren osteoarkeologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Okkonen, Jari 2007. Inarin Ukonsaaren uhripaikan kenttätutkimus 2006. Käsikirjoitus Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Harlin, Eeva-Kristiina 2008. Inari Nukkumajoki 5. Osteologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Halinen P. 2008. Inari Nukkumajoki 5. Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto.

Itkonen, Ilmari 1910. Muinaisjäänöksiä ja tarinoita Inarijärven ympäristöltä. Käsikirjoitus. Kansallismuseon arkisto, Helsinki.

Kankaanpää, Jarmo 1988. Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto.

Lahti, Eeva-Kristiina 2003. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Osteologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Karjalainen T. 2003. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto.

Lahti, Eeva-Kristiina 2004. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Osteologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Karjalainen T. 2004. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto.

Mattus, Ilmari 2009. Itä-Inarin paikannimistöselvitys. Julkaisematon käsikirjoitus teoksessa Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A.

Okkonen, Jari 2007. Inarin Ukonsaaren uhripaikan kenttätutkimus 2006. Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto.

PAINETUT LÄHTEET

Hambleton, Ellen & Peter Rowley-Conwy 1997. The Medieval Reindeer Economy at Gæccevaj'njar'ga 244B in the Varanger Fjord, North Norway. *Norwegian Archeological Review*, Vol. 30, No. 1, 1997.

Hansen, Lars Ivar & Bjørn Olsen 2004. Samenes historie fram til 1750. Oslo.

Itkonen, Toivo. I. 1948 I. Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa I. Porvoo 1984.

Itkonen, Toivo I. 1948 II. Suomen lappalaiset vuoteen 1945, osa II. Porvoo 1984.

Paulaharju, Samuli 1932. Seitoja ja seidan palvontaa. Suomi V15. Helsinki.

Schanche, Kerstin 2005. Varangersamene før 1600. Teoksessa Andersen (toim.) Bosettningsstruktur og økonomisk basis i Varangersiidaen i siste del av middelalderen. *Fra villdreinjakt til reindrif*. Skriftserie nr.1. Årran lulesamisk senter 2005.

Wahlenberg, Georg 1802. Karta öfver Kemi Lappmark. Teoksessa Geografisk och ekonomisk beskrifning om Kemi Lappmark i Vesterbottens höfdingdöme med geografisk karta på bergs-rådet Friherre S. G. Hermelins anmodan, författad af Göran Wahlenberg. Carl Delen, 1804. Näköispainos: Karttakeskus Oy, Helsinki 1994.

Äimä, Frans 1903. Muutamia muistotietoja Inarin lappalaisten vanhoista uhrimenoista. Virittäjä 8.

KOHDELUETTELO

- A1 7630 927/3521 546
Vanha mänty, joka sijaitsee saaren korkeimmalla kohdalla. Mänty on kasvanut silmukalle noin 170 cm korkeudella. Ilmari Mattus esitteli paikan. Kairausnäytteessä oli normaali maannos.
- A2 7630 929/3521 550
Katajapöheikkö saaren korkeimmalla kohdalla kaakkoon viettävällä rinteellä, laajuus 8x5 m. Kairausnäytteessä normaali maannos.
- A3 7630 838/3521 463
Osittain kelottunut mänty, jonka juuressa on korkkiruuvimaiset urat. Rungon halkaisija on n. 70 cm. Rungon alaosaa on mahdollisesti veistetty. Mänty sijaitsee huipulta koilliseen viettävällä loivalla rinteellä. Kairausnäytteessä oli normaali maannos.
- A4 7630 809/3521 429
Suuria siirtolohkareita, joiden välissä on onkaloita. Eteläpuoleisen lohkaaren eteläkyljen profiili muistuttaa ihmisen kasvoja. Kairausnäytteessä oli normaali maannos.
- A5 7630 718/3521 340
Suuria siirtolohkareita, joiden välissä on luolamainen onkalo. Maakairauksessa kohteesta tuli tumma rikastumiskerros. Siirtolohkareilta rantaa kohti mentäessä on myös muita isoja lohkareita.
- A6 7630 646/3521 363
Suuri lohkeillut siirtolohkare, jonka alla on luola länteen viettävän rinteiden reunalla. Luolassa on kuorittuja puita. Luolan suu on pohjoiseen päin. Kairausnäytteessä oli normaali maannos.
- A7 7630 511/3521 323
Mänty, johon on veistetty 20 cm x 13 cm kokoinen kolo.
- A8 7631 002/3521 612
Siirtolohkareiden välissä oleva käytävä Ukon pohjoiseen viettävän rinteiden yläosassa. Käytävän pohjalla teräviä kiviä. Lohkaaren korkeus on 2 m. Viereisen 3 m korkean lohkaaren päällä on kaksi pienehköä kiveä päällekkäin. Maaperä on kivikkoisen ja viettävä. Kairausnäytteessä normaali maannos.
- A9 7631 015/3521 622
Noin 4 m korkea siirtolohkare, jonka lounaispuolella on luolamainen syvennys, sen ympärillä on muita siirtolohkareita. Lohkare sijaitsee pohjoiseen viettävällä rinteellä.
- A10 7631 047/3521 561
Kolme n. 3-4 m korkeaa toisiinsa nojaavaa siirtolohkareita, jotka muodostavat alleen luolia. Lohkareet sijaitsevat rinteessä, joka viettää luoteeseen. Luoteenpuoleisessa luolassa on sisällä palanutta puuta. Kairausnäytteessä oli normaali maannos.
- A11 7631 083/3521 675
Ainakin neljä siirtolohkareita, jotka muodostavat lipan ja onkaloita. Korkein lohkaare on n. 5 metriä korkea. Lohkareet sijaitsevat pohjoiseen viettävällä rinteellä. Kairausnäytteessä oli normaali maannos. Näytteet otettiin kiven lipan alta.
- A12 -
Iso siirtolohkare Ukonjärven, sijaitsee Ukon edustalla noin 60-70 metriä rannasta. Kiven eteläosassa näkyy idästä katsottuna ihmiskasvojen profiili, kasvot katsovat siis etelään.

- A13 7632 202/3521 499
Uuttupuu, jossa on 30x20 cm kokoinen munituskolo. Mänty sijaitsee rantatörmän päällä saaren luoteispäässä, 20 metriä rannasta. Kolo on rantaan päin. Kairanäytteessä normaali maannos.
- A14 7632 006/3521 838
Mahdollinen pettupuu - kelo, josta on kirveellä hakattu tai puukolla veistetty rungosta noin 50x15 cm:n kokoinen alue. Kaarnaa on poistettu 150x30 cm kokoiselta alueelta. Mänty sijaitsee loivassa luoteisrinteessä. Toinen samanlainen kelo on pisteessä 7632 062/3521 594
- A15 7630 079/3521 654
Ukon lounaisniemen itärannan keskivaiheilla on mahdollinen lautan jäännös. Se on tehty pyöreistä hirsistä ja sen pituus on 170 cm. Hirsiä on rinnakkain kolme kappaletta kahdessa kerroksessa. Alla on poikittainen hirsi.
- B1 7630 385/3521 658
Yli 3 m korkea kalliolohkare, josta päätettiin ottaa vertailua varten maa- ja fosfaattinäytteitä sen eteläpuolisesta hiekasta.
- B2 7630 403/3521 090
Kirveellä hakattu kelottunut mänty, johon kaiverrettu kirjaimet J.M. Mänty sijaitsee niemen kärjessä.
- B3 7630 591/3521 097
Kaksi kivistä kasattua merimerkkiä sijaitsee ison kallion päällä, aivan Ukonjärven rannassa.
- B4 7630 735/3521 287
Luun tai sarven katkelma löytyi kahden kolmiomaisen kiven alta. Paikka vaikutti erikoiselta alarinteeltä katsottuna.
- B5 7630 205/3521 374
Mahdollinen pettupuu, josta on kirveellä isketty myöhemmin lastuja irti. Petunottojälki on noin 1,5 m korkea ja jopa 30 cm leveä.
- B6 7630 212/3521 379
Mahdollinen pettupuu, ei ole näkyvissä kirveenjälkiä. Petunottojälki noin 1,1 m korkea ja 20 cm leveä. Pisteiden B6-B8 lounaispuolella useampiakin mäntyjä, joissa on jälkiä mahdollisesta petunotosta.
- B7 7630 219/3521 375
Mahdollinen pettupuu, jossa ei ole näkyvissä kirveenjälkiä. Pisteiden B6-B8 lounaispuolella useampiakin mäntyjä, joissa on jälkiä mahdollisesta petunotosta.
- B8 7630 259/3521 331
Mahdollinen pettupuu, jonka petunottojäljen korkeus on lähes 2 m ja leveys noin 25 cm. Pisteiden B6-B8 lounaispuolella useampiakin mäntyjä, joissa on jälkiä mahdollisesta petunotosta.
- B9 7630 402/3521 238
Kaksi mahdollista petunottopuuta, joissa on molemmissa noin 1,2 m korkea jälki nilan poistosta.
- B10 7630 605/3521 178
Lähes 3 m korkea ja leveä, neliskulmainen siirtolohkare, jonka päältä Matti Aho kertoi pro gradu-työssään löytäneensä irtonaisten karhukiven sekä lohkarren sivulta kaksi ihmishahmoa. Karhunmuotoista kiveä ei havaittu, ja ihmishahmot todettiin kivessä luontaisiksi.

- B11 7630 590/3521 317
Pro gradu -työssään Matti Aho on kuvannut ns. sarvikiven, muttei ole maininnut sen koordinaatteja. Valtava siirtolohkare paikallistettiin Ahon kivistä ottaman kuvakulman perusteella. Lohkare on noin 6 m korkea, ja se on merkitty peruskarttaan suuren siirtolohkareen merkillä \perp .
- B12 7630 783/3521 386
Noin 2 m pitkä, ontto uuttupuu lähellä Ukon lakea. Puun runko on asetettu kahden muun puun pätjän kanssa kiveä vasten pystyyn.
- B13 7630 996/3521 439
Saaren eteläosan louhikon alaosasta, noin 5 m leveän kiven alta löytyi kaksi luuta. Kivessä on löytöpaikan yläpuolella noin 5 cm leveä ja 10 cm korkea luontainen, kovera soikio. Paikalle tehty koekuoppa oli löydötön.
- B14 7631 035/3521 536
Noin 6,5 m pitkä luola saaren läntisessä louhikkorinteessä, luolan korkeus ja leveys oli 2 m. Luolan perältä, kahdelta tasanteelta löytyi hyvin pitkälle maatuneita, töhnäisiä luita.
- B15 7631 097/3521 588
Suuri siirtolohkare, jonka alla kasvaa heinää. Paikalle tehty koekuoppa oli löydötön.
- B16 7631 208/3521 644
Paikallaan haljennut, noin 4 m korkea kivi vedessä, Ukon etelä- ja pohjoisosan erottavan lahden etelärannalla. Kiven leveys itä-länsisuunnassa noin 5m ja pohjois-eteläsuunnassa noin 3,5 m. Paikka löydötön.
- B17 7631 601/3521 769
Uhripaikka/seita. Paikalleen rapautunut, erikoisen muotoinen lippakivi, jonka lounaispäädyistä ja raosta löytyi luita. Kivi sijaitsee pienen kumpareen päällä. Kiven koillispuolella on noin 1 m etäisyydellä matala kivi, jonka molemmista päistä löytyi luuta. Seidan koillispään tyven paksuus on kaakkois-luodesuunnassa mitattuna 60 cm ja korkeus on 180 cm. Lipan alaosa on noin 110 cm korkeudella, missä kohden kiven paksuus kaakkois-luodesuunnassa on 60 cm, lippa kapenee hieman ylöspäin. Seidan lounaispääty on noin 155 cm korkea, sen alaosan paksuus on kaakkois-luodesuunnassa 140 cm ja yläosan paksuus 80 cm. Seidan leveys koillis-luoteissuunnassa on 260 cm.
- B18 7631 559/3521 746
Samantyyppinen paikalleen rapautunut kivi kuin seitakivi, joka sijaitsee pienen kumpareen päällä. Kiven korkeus on 1,2 m, leveys 1 m ja pituus 2 m. Löydötön.
- B19 7631 622/3521 788
Rapautunut, seitakiven kaltainen kivi, joka sijaitsee kumpareella. Kiven koillispään korkeus on 1,2 m ja lounaisosan 2 m. Lounais-koillissuunnassa kiven leveys vaihtelee 1,8 m - 2 m välillä. Kaakkois-luoteissuunnassa leveys on noin 1 m. B17, B19 ja B20 muodostavat lounais-koillisuuntaisen kolmen kiven jonon. Kiven länsi- ja itäisivulle, aivan sen juurelle tehtiin koekuopat, mutta ne olivat löydöttömät.
- B20 7631 629/3521 792
Matala rapautunut kivi, joka sijaitsee pienen kumpareen päällä. Se muodostaa yhdessä B17 ja B19 kanssa lounais-koillisuuntaisen kolmen kiven jonon.
- C1 7630 551/3521 587
Lohkare, jossa rako alapuolella, päällä irtonainen lippa. Kairanäyte normaali.
- C2 7630 290/3521 354
Uuttu (lisätty myös petunottokohteisiin). Kelottunut mänty, jossa on jäänteitä petun otosta. Tämän jälkeen petuottoalueen alaosaan on koverrettu reikä, joka saattaa olla munitusuuttu.

- C3 7630 388/3521 530
Petunottopuu, josta kaarna on kuorittu ja ydin paljastunut koillisen puolelta, ylä- ja alaosassa hakkaamisen jälkiä.
- C4 7631 324/3522 204
Munitusuuttu, jonka koloon on tungettu oksia, puunkappaleita ja sammalta.
- C5 7630 375/3521 518
Huomiota herättävä lohkar, 5-6 m korkea. Kairanäyte otettiin sen koillispuolelta, mutta siinä ei ollut huuhtoutumiskerrosta. Eteläpuolelta otettu kairanäyte myös normaali.
- C6 7631 326/3522 311
Uuttu. Puuhun koverrettu reikä, todennäköinen munitusuuttu.
- C7 7630 357/3521 514
Kohteen 5 vieressä. Matalahko laakea lohkar, jonka keskellä kulkee railo.
- C8 7630 309/3521 477
Kuten kohde C2, honka, josta on paljastunut ydin. Voimakkaat kirveenjäljet, jotka ulottuvat syvälle puun ytimeen sen kaakkoisivulla.
- C9 7630 276/3521 273
Iso siirtolohkar louhikossa, ja sen alaosassa, lounaispuolella on luolamainen muodostelma. Käyty mahdollisuuksien rajoissa sisällä ja siirretty kariketta syrjään. Paljastui hiekkamaa, muttei mitään tavallisuudesta poikkeavaa.
- C10 7630 102/3521 368
Uudehko liesi, jonka edessä suhteellisen hyvä satamapaikka.
- C11 7630 939/3521 751
Valtava lohkar, 6-7 metriä korkea, ihmisen kasvoja muistuttava sivuprofiili itäpuolella eteläpuolelta katsottuna. Tarkistettu lastalla itä- ja luoteispuolen maa kiven juurelta mutta siellä ei erikoista. Kairanäytteessä puhdas rikastumiskerros.
- C12 7631 251/3521 971
Lounais-koillisuuntainen, kolmesta hyvin suuresta ja useammasta pienemmästä lohkarista muodostuva kiviryhmä. Isoin lohkar (itäisin) parhaimmillaan noin 8 metriä korkea. Lastalla raaputettaessa usealta puolen isointa lohkareta ei ilmaantunut mitään.
- C13 7631 270/3522 231
Kolmesta isosta lohkarista muodostuva katos. Sen alla on tasainen "lattia", jonka päällä on ohuelti kariketta. Sisällä muutamia lankunpätkiä, jotka eivät ole ihan uusia. Yhdessä on kaksi reikää joiden halkaisija on noin 5 cm. Katto mustunut, saattaa olla "tulenpidon" jälkiä.
- C14 7631 346/3512 227
Iso lohkar, jossa on railo keskellä. Railo on kapea, alle metrin levyinen. Railon pohjalla on ohut kerros jäätä.
- C15 7630 065/3521 351
Koverrettu, työstetty puu.
- C16 7631 312/3522 340
Irtolöytö, lovettu puuesine, noin 2,1 m pitkä. Käyttötarkoitus epävarma.

KARTTA- JA KUVALUETTELO

KARTAT

1. Yleiskartta 1:25 000. Ukonjärven Ukon sijainti.
2. Kartta 1:10 000. Seitakiven sijainti Ukolla.

KUVAT

Kuvat on luetteloitu ja digitoitu Saamelaismuseo Siidan kuva-arkistoon päädiarinumerolla SAAMVA124. Kopiot kuvista on toimitettu kaikille yhteistyökumppaneille (Giellagas-instituutti, Metsähallitus, Oulun yliopiston arkeologian oppiaine) digitaalisessa muodossa.

Inari Ukko 2007

Kamera: Minolta 400 Si

Filmi: dia

Diarinumero	Aihe	Pvm	Klo	Suunta	Kuvaaja
SAAMVA 124: 1	B2 puumerkki	8.8.	09:59	140	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 2	B4 luunpala kivenkolossa	8.8.	10:30	130	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 3	epämääräinen kohde, ei otettu listauksiin mukaan	8.8.	10:54	110	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 4	epämääräinen kohde, ei otettu listauksiin mukaan	8.8.	10:54	80	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 5	epämääräinen kohde, ei otettu listauksiin mukaan	8.8.	10:56	80	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 6	B13 luuta kiven alla	8.8.	11:53	100	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 7	B13 2 luuta kiven alla	8.8.	11:53	80	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 8	B14 "yläältätarilla" luunpala	8.8.	12:20	90	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 9	B14 "yläältätarilla" luunpala	8.8.	12:20	90	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 10	B14 luunpaloja luolassa	8.8.	12:20	90	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 11	B14 yleiskuva luolan suulle	8.8.	12:41	135	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 12	B14 yleiskuva luolan suulta	8.8.	12:43	310	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 13	A10 yleiskuva luolakohteesta	8.8.	13:00	240	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 14	A10 työkuva	8.8.	13:40	310	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 15	yleiskuva siirtolohkareista	8.8.	13:55	300	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 16	yleiskuva siirtolohkareista	8.8.	13:55	110	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 17	A11 yleiskuva	8.8.	14:45	280	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 18	A11 yleiskuva	8.8.	14:45	285	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 19	A9 yleiskuva	8.8.	15:00	145	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 20	C8 naamakivi työkuva	8.8.	15:30	340	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 21	B17 seitakohde	9.8.	09:20	265	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 22	B17 luiden löytöpaikka D	9.8.	09:20	55	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 23	B17 seitakivi, vasemmalla matala kivi eli löytöpaikka D	9.8.	09:20	10	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 24	B17 löytöpaikka A seitakiven raossa, jossa luun pää	9.8.	09:20	135	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 25	B17 löytöpaikka C matalan kiven koillispuolella, jossa luu	9.8.	10:00	260	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 26	B17 löytöpaikka B seitakiven lounaispuolella, jossa luuta	9.8.	10:00	10	Outi Korhonen
SAAMVA 124: 27	B17 ryhmäkuva, taustalla seita	9.8.	10:08	310	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 28	B17 yleiskuva, seitakiven koillispuolella	9.8.	10:15	220	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 29	B19 kivi, yleiskuva	9.8.	10:17	55	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 30	B19 kivi, yleiskuva koillispuolella	9.8.	10:20	240	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 31	A12 kasvokivi, profiili	9.8.	11:02	300	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 32	A12 kasvokivi, itäsiivu	9.8.	11:20	280	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 33	A12 kasvokiven koillispuoli, 2 naamaa	9.8.	11:23	230	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 34	B10 Ahon ihmishahmokivi	9.8.	14:45	275	Paula Pelttari

SAAMVA 124: 35	B10 Ahon ihmishahmokivi, "hahmot"	9.8.	14:50	330	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 36	B10 työkuva (lavastettu)	9.8.	15:00	200	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 37	C9 lohkare	9.8.	15:20	20	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 38	työkuva	9.8.	15:30	40	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 39	työkuva	9.8.	15:30	290	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 40	C10 uudehko liesi	9.8.	15:40	125	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 41	B1 lohkareen alla hiekkainen taso	10.8.	08:58	325	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 42	B1 lohkareen alla hiekkainen taso	10.8.	09:00	240	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 43	C5 siirtolohkare, taustalla puolittain C7	10.8.	09:55	175	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 44	C7 laakea lohkare jossa railo keskellä, taustalla C5	10.8.	10:00	320	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 45	B11 lohkare ja lipare. jonka alla puita aseteltuna	10.8.	10:50	225	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 46	B11 lohkare yleiskuva	10.8.	10:55	130	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 47	B11 lohkare	10.8.	11:00	235	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 48	B11 lohkare, eteläpuolen lipare	10.8.	11:10	330	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 49	A6 eli B11 Ahon sarvikivi jossa luola ja puita	10.8.	11:23	240	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 50	A6 eli B11 Ahon sarvikivi, lähikuva luolan puiden päistä	10.8.	11:25	220	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 51	A6 eli B11 Ahon sarvikivi, yleiskuva	10.8.	11:35	255	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 52	A5 haljennut siirtolohkare, jonka sisäpuolella lipare	10.8.	12:30	185	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 53	A5 haljennut siirtolohkare, jonka sisäpuolella lipare	10.8.	12:32	170	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 54	C1 siirtolohkare, yleiskuva	10.8.	13:19	315	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 55	Yleiskuva Ukosta vastarannalta, näkyy korkein kohta ja rantautumispaikka	10.8.	14:05	290	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 56	yleiskuva vastarannalta Ukon eteläisestä osasta	10.8.	14:20	245	Paula Pelttari

Inari Ukko 2007

Kamera: Canon T70

Filmi: mustavalko

Diaarinumero	Aihe	Pvm	Klo	Suunta	Kuvaaja
SAAMVA 124: 57	B2 puumerkki	8.8.	09:57	140	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 58	B4 luola+luunpala	8.8.	10:30	130	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 59	epämääräinen kohde	8.8.	10:54	100	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 60	epämääräinen kohde	8.8.	10:54	100	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 61	B13 kaksi luuta kiven alla	8.8.	11:50	75	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 62	B13 kaksi luuta kiven alla	8.8.	11:50	75	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 63	A10 yleiskuva luolakohteesta	8.8.	13:00	240	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 64	yleiskuva siirtolohkareista	8.8.	13:50	125	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 65	A11 yleiskuva kohteesta	8.8.	14:40	270	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 66	A9 yleiskuva kohteesta	8.8.	15:00	150	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 67	C8 "naamakiven" profilli ja työkuva	8.8.	15:30	8	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 68	B17 seitakohde	9.8.	09:20	250	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 69	B17 seitakohde	9.8.	09:20	305	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 70	B17 seitakohde, p-nuolen takana kolo, jossa luuta	9.8.	09:20	70	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 71	B17 kumpare, jossa seita	9.8.	09:20	75	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 72	B17 kolo A, jossa luun pää (ei näy)	9.8.	09:20	150	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 73	B17 kolo B, jossa luuta	9.8.	10:00	10	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 74	B17 ryhmäkuva kohteessa (seita)	9.8.	10:05	310	Toni Kesti
SAAMVA 124: 75	B17 yleiskuva kiven koillispuolelta, oikealla Ilmari	9.8.	10:15	220	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 76	B19 kivi, yleiskuva	9.8.	10:18	360	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 77	A12 kasvokivi, yleiskuva	9.8.	11:01	310	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 78	A12 kasvokivi, yleiskuva	9.8.	11:25	290	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 79	B10 Ahon ihmishahmokivi (hahmot)	9.8.	14:45	300	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 80	B10 Ahon hahmokivi	9.8.	14:50	275	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 81	C9 lohkare, yleiskuva	9.8.	15:20	65	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 82	C9 lohkare, luola	9.8.	15:25	40	Leena Haikonen

SAAMVA 124: 83	C10 uusi liesi	9.8.	15:40	20	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 84	C10 uusi liesi, ihmisiä katselemassa	9.8.	15:45	100	Leena Haikonen
SAAMVA 124: 85	B1 lohkareen alla hiekkainen taso	10.8.	08:58	290	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 86	C5 siirtolohkare ja ihmiset, yleiskuva	10.8.	09:50	240	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 87	C7 laakea lohkare jossa railo keskellä, taustalla C5	10.8.	10:00	320	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 88	B14 lohkare ja lipare, jonka alla puuta aseteltuna	10.8.	10:50	185	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 89	B14 lohkare, yleiskuva	10.8.	10:55	130	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 90	B14 lohkare, yleiskuva	10.8.	11:00	220	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 91	B14 lohkare, yleiskuva	10.8.	11:10	320	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 92	A6 ja B11 Ahon sarvikivi, luola ja puuta aseteltu	10.8.	11:35	255	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 93	A5 siirtolohkare, haljennut, sisäpuolella lipare	10.8.	12:30	185	Siiri Tolonen
SAAMVA 124: 94	C1 siirtolohkare, yleiskuva	10.8.	13:17	315	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 95	C1 siirtolohkare, yleiskuva	10.8.	13:17	315	Tiina Äikäs
SAAMVA 124: 96	Yleiskuva Ukon korkeimmasta kohdasta, rantautumispaikasta vastarannalta	10.8.	14:23	300	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 97	Yleiskuva vastarannalta, Ukon korkein kohta ja takana Ukonlahti	10.8.	14:25	335	Paula Pelttari
SAAMVA 124: 98	Yleiskuva Ukosta Ivalosta Inariin vievän tien varrelta	11.8.	10:06	70	Sami Kukkonen
SAAMVA 124: 99	Yleiskuva Ukosta Ivalosta Inariin vievän tien varrelta	11.8.	10:08	80	Sami Kukkonen

Inari, Ukko 2007

Kamera: Canon PowerShot S60

Digitaalikuivat

Diaarinumero	Aihe	Pvm	Klo	Suunta	Kuvaaja
SAAMVA 124: 100	C3 Petun kuorintaan liittyviä jälkiä puussa.	6.8.	13:17	225	E-K. Harlin
SAAMVA 124: 101	C3 Petun kuorintaan liittyviä jälkiä puussa, kuvassa mitta.	6.8.	13:24	225	E-K. Harlin
SAAMVA 124: 102	C3 Kirveen jäljet petunotokohdan alaosassa.	6.8.	13:26	225	E-K. Harlin
SAAMVA 124: 103	C3 Kirveen jäljet petunotokohdan yläosassa	6.8.	13:26	225	E-K. Harlin
SAAMVA 124: 104	C2 Kelopuu, jossa merkkejä petunotosta. Kuorittuun kohtaan on myöhemmin kaiverrettu munitusuuttu.	6.8.	14:07	315	E-K. Harlin
SAAMVA 124: 105	C2 Yksityiskohta munitusuuttu.	6.8.	14:07	315	E-K. Harlin
SAAMVA 124: 106	Työkuva. saarella oli runsaasti kivenkoloja ja kivilippoja, jotka kaikki pyrittiin tarkastamaan löytöjen varalta.	6.8.	15:24		E-K. Harlin
SAAMVA 124: 107	C15 Koverrettu puu. Lähikuva. Puun runkoon koverrettu veneenmuotoinen syvennys.	6.8.	15:51		E-K. Harlin
SAAMVA 124: 108	C4 Munitusuuttu, jonka koloon on tungettu oksia ja sammalta.	7.8.	13:43		E-K. Harlin
SAAMVA 124: 109	C16 Saaren rannoilla oli erilaisia työstettyjä puunkappaleita, joiden käyttötarkoituksesta ei ole varmuutta. Kuvassa noin 2,1 m pitkä lovettu puuesine.	7.8.	13:52		E-K. Harlin
SAAMVA 124: 110	C6 Munitusuuttu, puuhun koverrettu reikä.	7.8.	13:59		E-K. Harlin

Inari, Ukko 2007

Kamera: Canon PowerShot S2

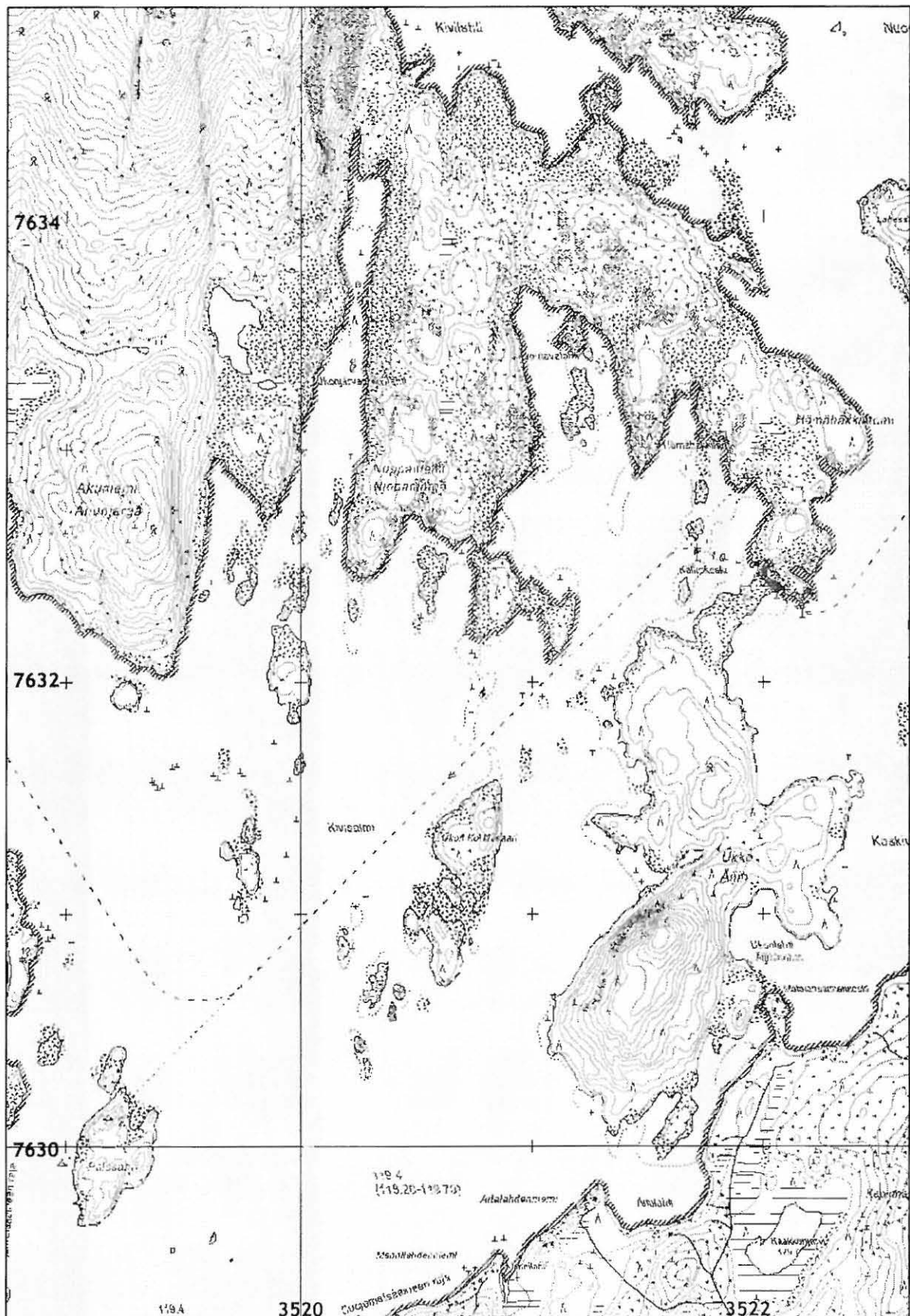
Digitaalikuivat

Diaarinumero	Aihe	Pvm	Klo	Suunta	Kuvaaja
SAAMVA 124: 111	Yleiskuva Ukon laelta kohti Inarinjärveä.	6.8.	11:06	80	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 112	Akku Ukon laelta kuvattuna.	6.8.	11:06	320	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 113	Tutkimusryhmä tekee katsausta saaren eri osiin.	6.8.	11:21		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 114	B2 JM-kaiverrus puussa, Ukonlänsirannalla.	6.8.	14:26	225	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 115	B3 Kaksi merimerkkiä kalliolla kasattuina.	6.8.	14:35	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 116	B4 Lähikuva, pureskeltu luun pala Ukon länsilouhikossa.	6.8.	15:58		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 117	B4 Pureskellun luunpalan löytöpaikka.	6.8.	15:59	85	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 118	Saaren keskiosa oli hyvin peitteinen. Tiheää, nuorta mäntymetsää.	6.8.	17:05	120	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 119	B5 Pettupuu, myöhemmin veistetty kirveellä	7.8.	9:02	270	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 120	B6 Pettupuu	7.8.	9:04	315	Eija Ojanlatva

SAAMVA 124: 121	B7 Umpeutunut jälki männynssä - jälki petunotosta?	7.8.	9:07	45	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 122	Opiskelijat petunottopuiden B5-B7 vieressä	7.8.	9:09	190	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 123	B8 Pettupuu	7.8.	9:18	30	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 124	B9 Kaksi vierekkäistä mäntyä, joissa mahdollisia jälkiä petunotosta.	7.8.	9:27	350	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 125	B10 Matti Ahon ihmishahmokivi	7.8.	10:05	345	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 126	A6 Ilmari Mattus ja opiskelijat tutkimassa venekiveä	7.8.	10:27	125	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 127	A6 Yksityiskohta veneenmuotoisen kiven alla olevista puista	7.8.	10:45		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 128	A6 Veneenmuotoinen kivi	7.8.	10:46	195	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 129	B11 Yksityiskohta Matti Ahon sarvikivestä	7.8.	11:07		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 130	B11 Sarvikivi	7.8.	11:08	70	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 131	B11 Luola, jonne aseteltu karsittuja puita	7.8.	11:09		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 132	B12 Uuttupuu saaren laella	7.8.	11:28	50	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 133	B12 Uuttupuu saaren laella ja opiskelija Haikonen	7.8.	11:28	50	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 134	B13 Palamattomien luiden löytöpaikka	7.8.	12:40	80	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 135	B13 Palamaton putkiluu, lähikuva	7.8.	12:40		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 136	B13 Palamattomien luiden löytöpaikka, kiven päällä soikea kolo	7.8.	13:02	80	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 137	B14 Luola alhaalta louhikosta kuvattuna	7.8.	14:26	135	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 138	B14 Lähikuva luolan pohjalta löytyneestä luutöhnästä	7.8.	14:37		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 139	B14 Ilmari Mattus ja opiskelija tutkimassa luolan suuaukkoa	7.8.	14:42	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 140	B14 Ilmari Mattus ja opiskelija tutkimassa luolan suuaukkoa	7.8.	14:42	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 141	B14 Luolan perällä olevat lohkareet	7.8.	14:48	130	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 142	B14 Näkymä luolan suulta Akulle ja Ukonjärvelle	7.8.	14:51	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 143	Ukon laki ja lohkare lahdessa Ukon pohjoisosasta kuvattuna	8.8.	11:46	220	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 144	B17 Seita ja sen koillislippa luoteesta päin kuvattuna	8.8.	13:05	135	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 145	B17 Seidan lounaislippa	8.8.	13:05	90	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 146	B17, D Lähikuva, luuta seidan viereisen kiven alta	8.8.	13:20		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 147	B17, B Lähikuva, luu seidan lounaispäästä	8.8.	13:23		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 148	B17 Seidan lounaispää, oikealla olevan kiven alla luukätkö D	8.8.	13:26	45	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 149	B17 Lähikuva, luu seidan raossa A, kuvattu kaakosta	8.8.	13:30	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 150	B17 Lähikuva, luu seidan raossa A, kuvattu kaakosta	8.8.	13:31	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 151	B17 Lähikuva, luu seidan raossa A, kuvattu luoteesta	8.8.	13:32	135	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 152	B19 ja B20 Rapautuneet kivet seidan koillispuolella	8.8.	13:56	330	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 153	B19 Rapautunut kivi seidan koillispuolella	8.8.	13:56	315	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 154	B19 Rapautunut kivi seidan koillispuolella	8.8.	13:57	140	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 155	Seita ja Ilmari Mattus	9.8.	9:30	270	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 156	Ryhmäkuva, taustalla seita	9.8.	10:07	285	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 157	Koekuoppa B19:n pohjoisreunalla oli löydötön	10.8.	10:30	0	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 158	Lähikuva seidan viereisestä luulöytöpaikasta D	10.8.	11:06		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 159	Lähikuva seidan viereisestä luulöytöpaikasta D	10.8.	11:06		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 160	Kairanäyte seidan luoteis-länsipuolelta, näkyvissä kulttuurimaata.	10.8.	11:57		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 161	Maanäytteen ottopaikka, noin 30 cm seitakivestä länteen	10.8.	11:58	120	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 162	Luulöytöpaikka D	10.8.	12:02	45	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 163	Seidan lounaispääty, luun löytöpaikka B	10.8.	12:04	100	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 164	Lähikuva löytöpaikasta B, puhdas pohjamaa.	10.8.	12:04		Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 165	Lähikuva löytöpaikasta C.	10.8.	12:52	225	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 166	Seita	10.8.	12:56	145	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 167	Seitakivi, vasemmalla löytöpaikka C	10.8.	13:04	235	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 168	B14 Työkuva luolan koekuopituksesta	10.8.	13:27	135	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 169	Luolan B14 alemmalla tasanteella oleva löydötön koekuoppa	10.8.	13:35	125	Eija Ojanlatva
SAAMVA 124: 170	Luolan B14 ylempällä tasanteella oleva löydötön koekuoppa	10.8.	13:35	145	Eija Ojanlatva

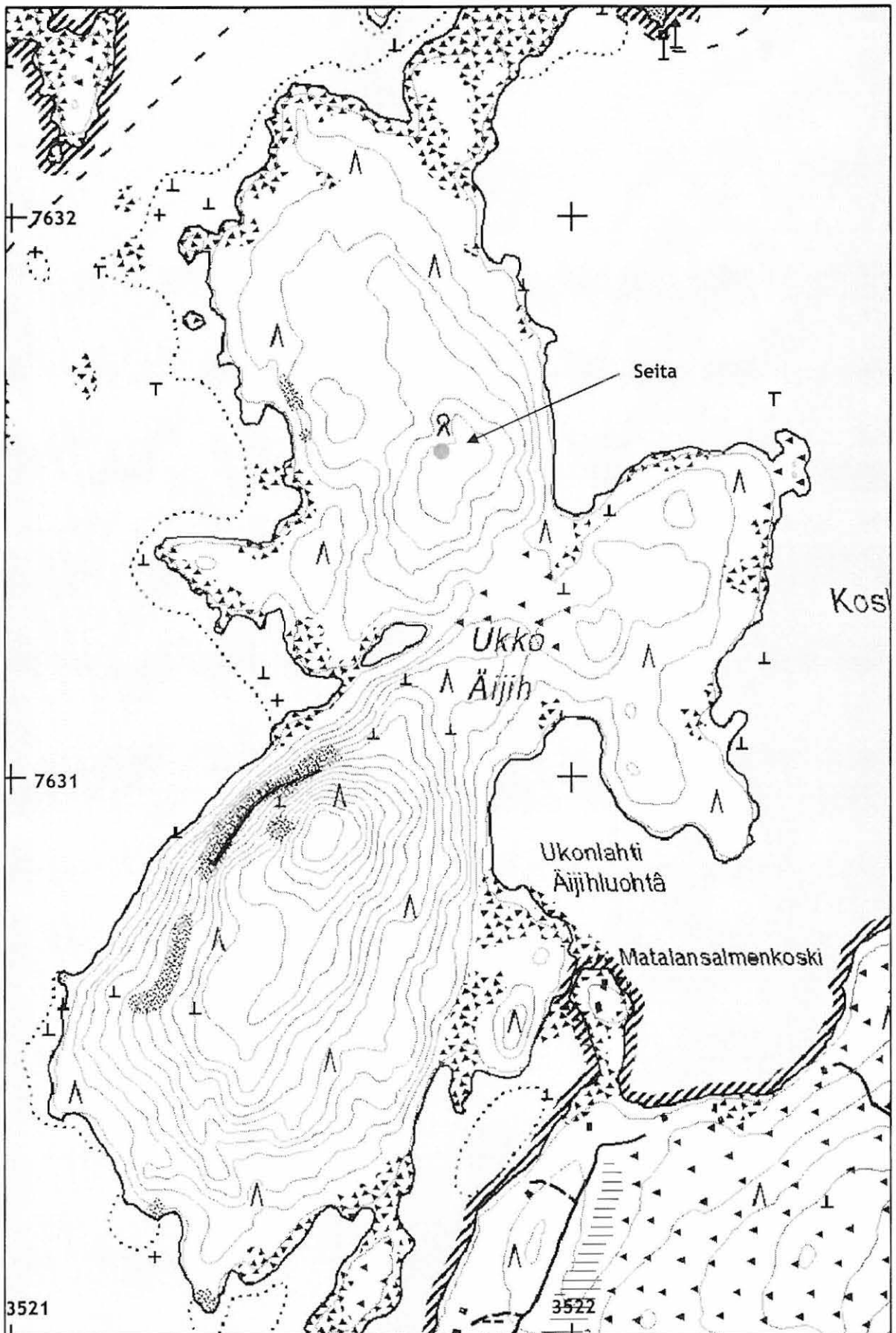
YLEISKARTTA

Ukon sijainti Ukonjärvellä, mittakaava 1:25 000 (tuloste Metsähallituksen järjestelmästä)

KARTTA

Seitakiven sijainti Ukolla, mittakaava 1:10 000 (tuloste Metsähallituksen järjestelmästä)

KUVAT

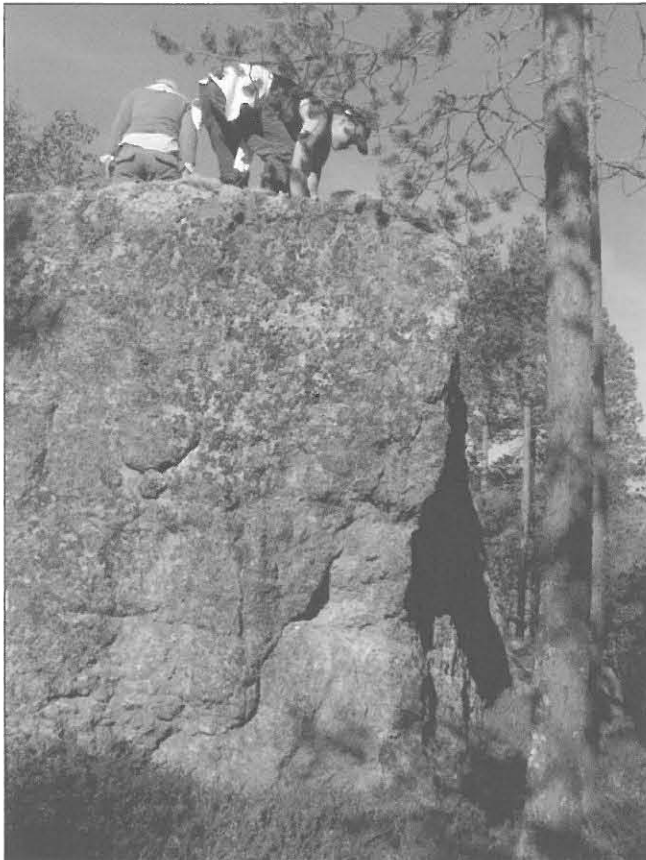
Kuva 1. Kohde C3. Petun kuorintaan liittyviä jälkiä puussa. SAAMVA124:101.

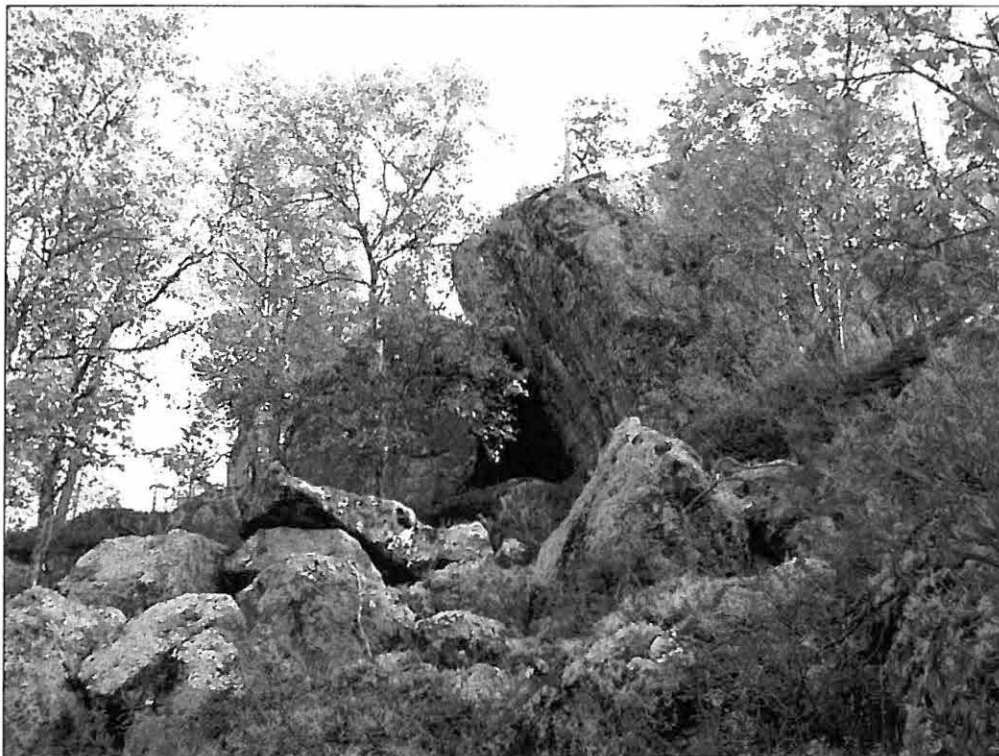
Kuva 2. Kohde B12. Saaren laelta löytynyt uuttupuu, jossa oli useampi kirveellä veistetty aukko, oli asetettu nojaamaan siirtolohkaretta vasten. Kuvassa opiskelija Haikonen. SAAMVA124:133.

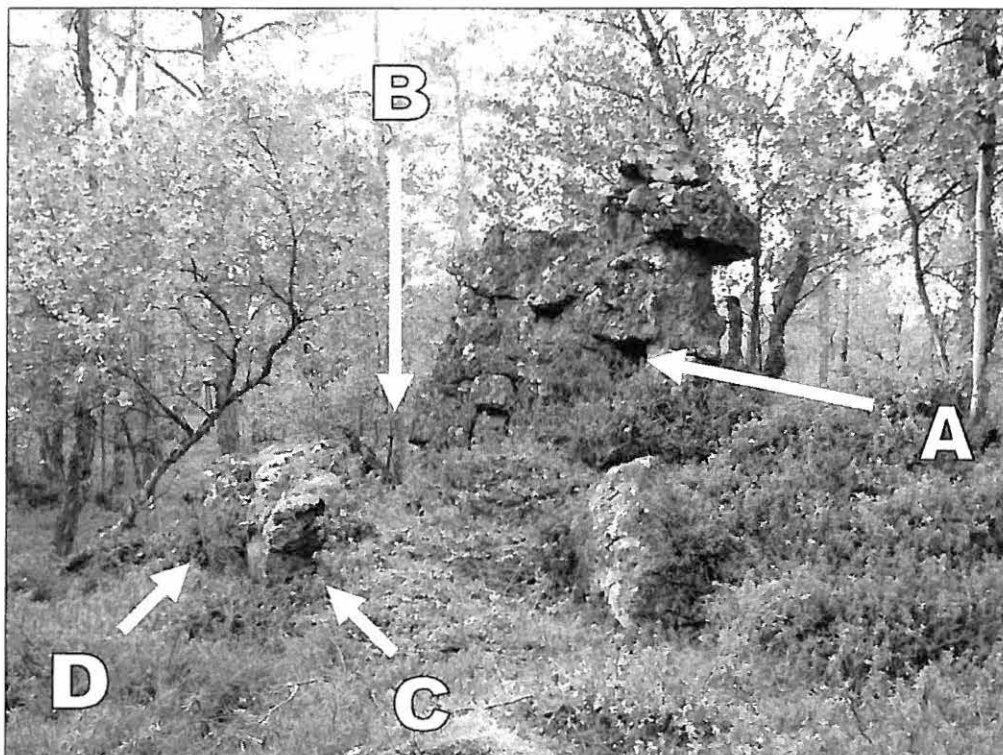
Kuva 3. Kohde B3. Kaksi merimerkkiä on kasattu Ukonjärven rantaan kalliolle. Taustalla Akku. SAAMVA124:115.

Kuva 4. Kohde B10. Matti Ahon ihmishahmokiven päällä kiipeilevät opiskelijat Haikonen ja Pelttari karhun muotoista kiven etsimässä. Kiven seinämässä on erotettavissa luontainen, ihmistä muistuttava hahmo. SAAMVA124:125.

Kuva 5. Kohde B14. Ukon läntisessä louhikossa sijaitseva kolmiomainen luolan suu alaviistosta kuvattuna. SAAMVA124:137.

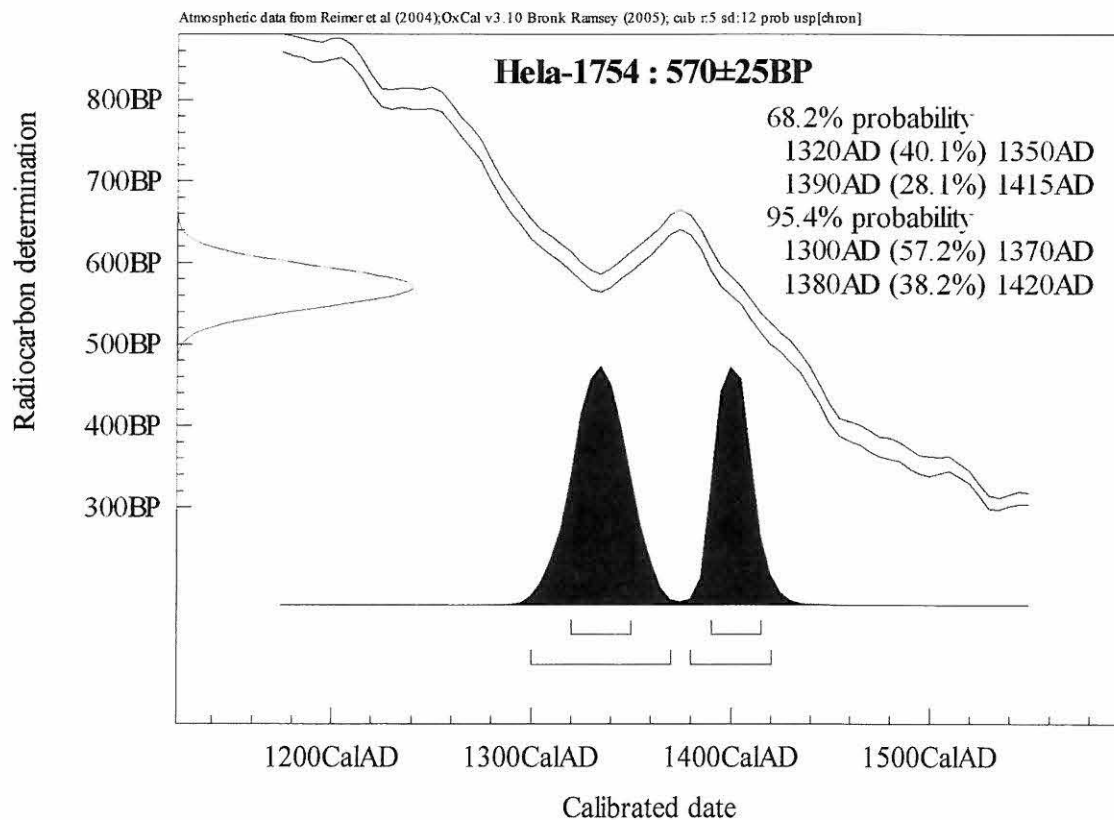

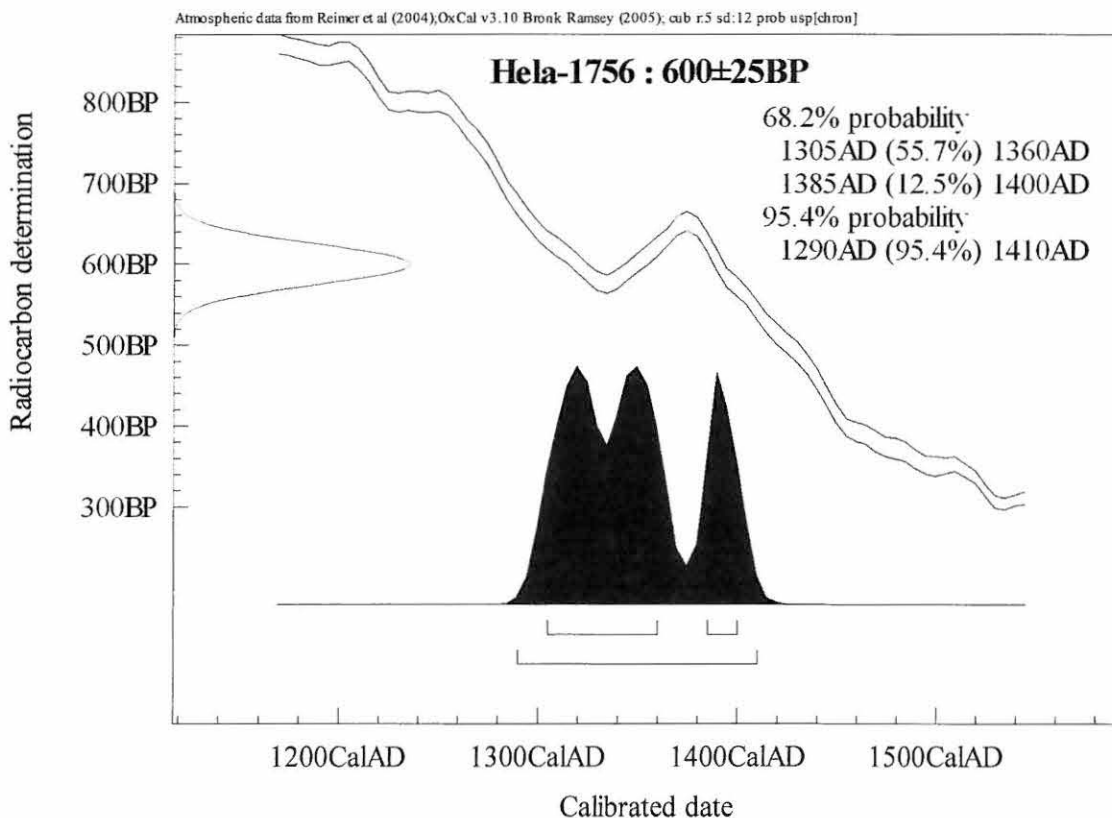
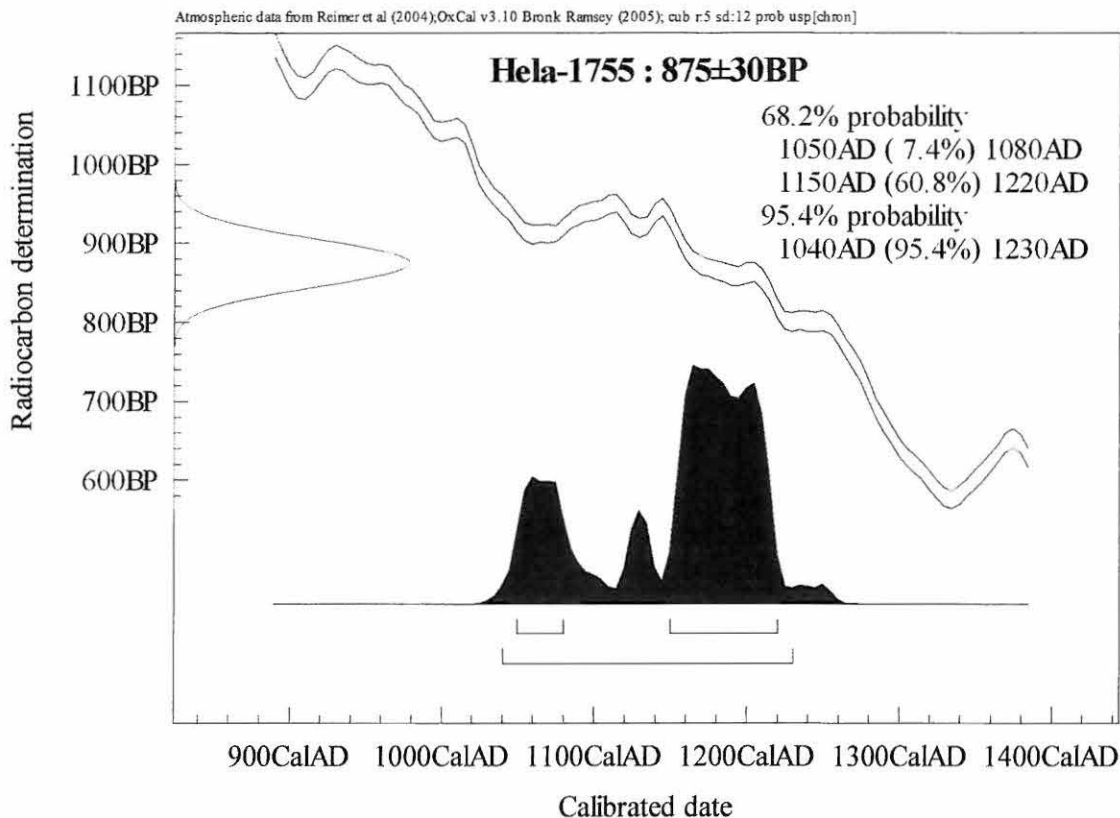
Kuva 6. Seitakivi ja sen ympäristön löytöpaikat A-D. SAAMVA124:167.

AJOITUSTULOKSET

Lab. No	Näyte	$^{13}\text{C}(\text{‰})$	Radiohiili-ikä (BP)
Hela-1754	luu, Inari 433/Ukko, näyte 1	-20,6	570 ± 25
Hela-1755	luu, Inari 433/Ukko, näyte 2	-11,9	875 ± 30
Hela-1756	luu, Inari 433/Ukko, näyte 3	-19,3	600 ± 25

Tulokset on ilmoitettu vuosina vuodesta 1950 AD lukien ja perustuvat ^{14}C :n puoliintumisaikaan 5568 vuotta. Epätarkkuuksiin ($\pm 1\sigma$) sisältyvät näytteiden mittauksista ja tarpeellisista vertailumittauksista aiheutuvat tilastolliset virheet. $\delta^{13}\text{C}$ -arvot on annettu promilleina suhteessa VPDB standardiin. Annetut iät on korjattu isotooppifraktioitumisen suhteen vastaamaan $\delta^{13}\text{C}$ -arvoa -25 ‰.

Inari 146 Ukko osteoarkeologinen analyysi

Kuva: E-K. Harlin

FM, osteoarkeologi Eeva-Kristiina Harlin

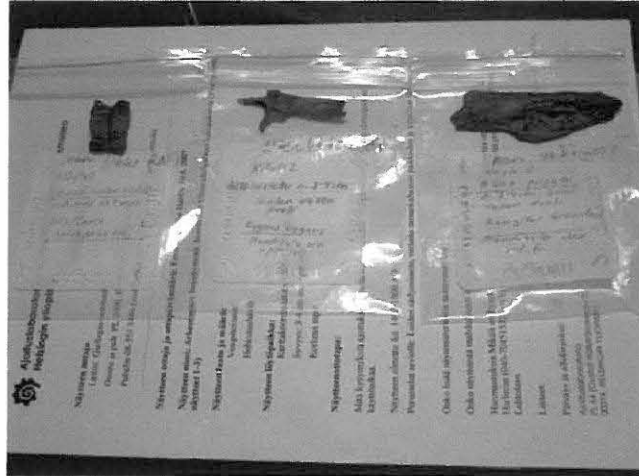

**Giellagas-instituutti
Oulun yliopisto 2008**

1. Johdanto

Raportissa esitellään osteologisen analyysin tulokset Inarin Ukonjärven Ukon kesän 2007 kaivausten luulöydöistä. Kohde on yksi Inarin saamelaisten vanhoista, pyhistä paikoista ja paikalla suoritettut tutkimukset olivat jatkoa kesällä 2006 käynnistetyille seita-tutkimuksille Inarin alueella. Kesällä 2006 Oulun yliopiston arkeologian oppiaineen, Giellagas-instituutin, Metsähallituksen Lapin luontopalvelujen ja Saamelaismuseo Siidan yhteisissä tutkimuksissa toteutettiin palautuksen ideologiaa, jonka mukaan saarelle aikanaan uhratut luut tutkittiin paikan päällä ja haudattiin uudelleen niille paikoille, joille ne oli aikanaan tarkoituksella aseteltu. Kuluneena kenttäkautena 2007 suoritetuissa tutkimuksissa haluttiin jatkaa hyväksi havaittua tapaa, mutta käytännön syyt, lyhyt tutkimusaika ja varsinaisen kohteen löytyminen vasta loppuviikosta, johtivat siihen, että luut piti nostaa ja kuljettaa tutkittavaksi laboratorioon.

Luuaineistoa otettiin talteen kaiken kaikkiaan neljästä eri kohteesta, joista kolme osoittautui jo varhaisessa vaiheessa eläinten jättämiksi jäljiksi. Osa luista oli eläinten kaluamia ja osa oli peräisin petolintujen oksennuspalloista. Näitä luuta ei ole sen enempää käsitelty tässä analyysissä, mutta ne ovat mukana liitteenä olevassa luuluettelossa. Luut analysoitiin helmikuussa Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon eläintieteen vertailevissa kokoelmissa ja itse raportti on kirjoitettu Karigasniemellä. Vaikka luiden kuljettaminen saarelta saamelaismuseoon ja sieltä Helsinkiin soti projektin ideologiaa vastaan, oli se luiden tunnistuksen kannalta hyvä asia. Luuaineisto oli hiukan erilainen kuin edellisvuonna, siinä oli mm. kalojen luuta, joiden tunnistus vaati allekirjoittaneelta vertailukokoelmien käyttöä. Kolme luuta, lampaan vasemmanpuoleinen telaluu (*astragalus*), laulujoutsenen vasemmanpuoleisen alaleuan katkelma (*mandibula*) ja peuran oikeanpuoleisen alaleuan etuosa lähetettiin Helsingin yliopiston radiohiiliajoituslaboratorioon ajoitettavaksi. Muuten luuaineisto on tarkoitus palauttaa ja uudelleenhaudata kohteelle tulevana kenttäkautena 2008. Tulevaisuudessa muutamista peuran hampaista on mahdollista ottaa professori Knut Røedin johtaman yhteispohjoismaisen tutkimusprojektin puitteissa DNA-näyte, jonka avulla voidaan selvittää, onko kyseessä villipeura vai sen kesytetty muoto, poro.

Kuva 1. Radiohiiliajoitukseen lähetetyt luut. Vasemmalta oikealle näyte 1. lampaan vasemmanpuoleinen telaluu (*astragalus*), näyte 2. laulujoutsenen vasemmanpuoleisen alaleuan katkelma (*mandibula*) ja näyte 3. peuran oikeanpuoleisen alaleuan etuosa. Kuva: E-K. Harlin.

Kenttäkaudella allekirjoittanut työskenteli saamelaismuseo Siidan palveluksessa saamelaista kulttuuriperintöä ja sen tallentamista käsittelevässä ”Recalling Ancestral Voices” –projektissa, mikä mahdollisti hänen läsnäolonsa kenttätutkimuksissa koko niiden käynnissäoloajan.

Osteoarkeologisen analyysin rahoitti kokonaisuudessaan Oulun yliopiston Giellagas-instituutti, jonka palveluksessa allekirjoittanut oli kahden viikon ajan helmikuussa 2008. Kaivauksiin osallistui saamelaismuseolta myös Giellagas-instituutin opiskelija Kaisa Tapiola, joka toimi projektissa valtionhallinnon harjoittelijana. Hänen tehtäviinsä kuului toimiminen kaivausapulaisena, minkä lisäksi hän kuvasi luuaineistoa. Tahdon kiittää häntä hyvin tehdystä työstä.

2. Menetelmät

Nisäkkäiden luiden iänmääritys tehdään yleensä luiden fuusioitumisen (luutumisen) ja hampaiden puhkeamisen avulla. Sekä luutumiseen että hampaiden puhkeamiseen liittyvät menetelmät mahdollistavat ainoastaan keskenkasvuisten yksilöiden iänmäärityksen. Ukon aineistossa ei ollut yhtään kasvuiässä olevan eläimen luuta.

Joidenkin luiden avulla voidaan määrittää sukupuoli. Tärkeimmät piirteet, joiden avulla nisäkkäiden luiden määrittäminen tapahtuu, sijaitsevat lantiossa (During 2003). Ukon aineistossa ei ollut sellaisia luita, joista olisi voitu yrittää määrittää eläimen sukupuolta.

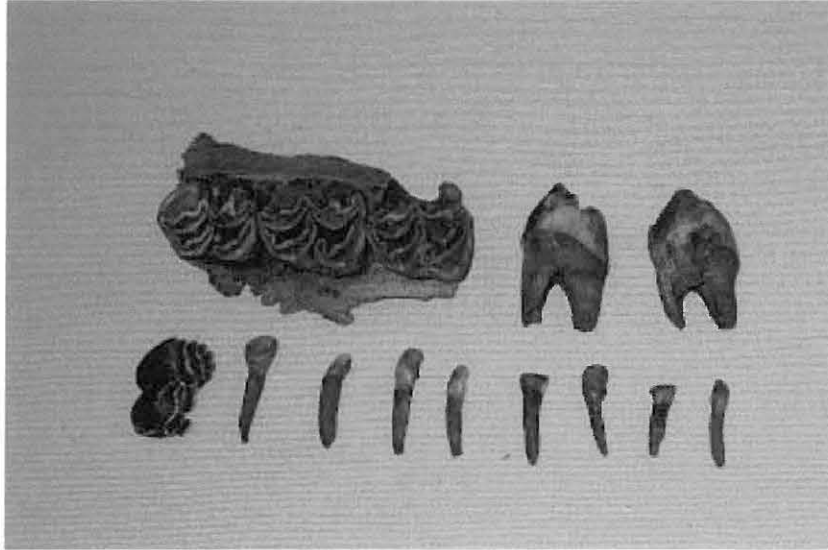
Nisäkkäiden luista, esimerkiksi peuran telaluusta (*astragalus*) voidaan tehdä mittauksia (von der Driess 1976), joiden avulla voidaan esimerkiksi yrittää selvittää, onko kyseessä villi- vai puolittain kesytetyn (semi-domestikoidun) peuran eli poron luita. Kesytymisen yhteydessä eläinten ruumiin koko yleensä pienenee, mikä heijastuu tietysti myös luihin (Clutton-Brock 1999: 129; 33-34). Eläimillä, jotka ovat moniavioisia, sukupuoli heijastuu myös luiden koossa, sillä urokset ovat isokokoisempia kuin naaraat. Toisaalta sukupuolen määrittäminen pelkän koon perusteella ei ole luotettavaa. Edellä mainitut seikat on otettava huomioon, kun tulkitaan luista tehtyjä mittaustuloksia. Ukon aineistossa ei ollut mitattavia luita.

Analyysissä tarkkailtiin luissa näkyviä patologisia eli sairauksien tai vammautumisen seurauksena syntyneitä jälkiä. Aineiston luissa ei ollut merkkejä patologioista.

Analyysissä rekisteröitiin luissa näkyviä tafonomisia eli eläimen kuoleman jälkeen syntyneitä jälkiä. Tafonomisten jälkien rekisteröinti on erityisen informatiivista historiallisen aineiston tutkimuksessa, kun luut ovat yleensä palamattomia ja hyvin säilyneitä. Luissa näkyvät jäljet kertovat ruhon käsittelystä ja luuytimen hyödyntämisessä ravintona. Samoin luista voidaan havaita piirteitä, jotka kertovat niiden käytöstä esineiden raaka-aineena tai paikalla asuneiden eläinten tekemistä jäljistä, esimerkiksi koirien aiheuttamista kaluamisjäljistä. Varsinaisessa luuluettelossa luissa olevat teurastukseen tai pureskeluun liittyvät jäljet merkittiin kohtaan muuta.

Luiden tunnistamisessa käytettiin tarvittaessa apuna Schmidin teosta ”Knochen atlas” (1972) ja Hillsonin opasta ”Mammal bones and teeth” (1992). Lampaan ja vuohen erottaminen toisistaan tehtiin Tukholman arkeo-osteologian laboratorion oppimateriaalin avulla (During 2003). Peuran hampaista määritettiin niiden purupinnalla olevan kulumisen perusteella, ovatko ne ”vähän kuluneet”, ”kuluneet” vai ”todella kuluneet”.

Raportissa on esitetty analyysistä saadut tulokset yleisesti ja sitten analysoitu kokonaisuus kerrallaan. Raportin liitteenä on varsinainen analyysi luuluettelon muodossa, johon on merkitty luu ja sen määrittely, siitä tehdyt mahdolliset huomiot ja luiden paino.

Kuva 2. Peuran oikeanpuoleinen yläleuka (*maxilla*) ja poskihampaat, kaksi irtonaista etuposkihammasta, yksi poskihampaan katkelma sekä etuhampaaita (B 22 D). Kuva: Kaisa Tapiola, Saamelaismuseo Siida.

2. Lajisto ja määrät

Inari Ukonjärven Ukon kaivauksissa tallennettiin seuraavat lajit:

Laji	Lukumäärä	Paino	MNI*
<i>Rangifer tarandus</i> (peura/poro)	45	355,54	3
<i>Ovis aries/Capra hircus</i> (lammas/vuohi)	5	16,68	1
Microtus sp. (myyrä)	1	0,16	1
Ungulata (kärkiastujat)	20	24,82	
Mammalia/megamammalia (nisäkkäät/isot nisäkkäät)	21	63,4	
<i>Pandion haliaetus</i> (kalasääksi)	1	1,95	1
<i>Tetrao urogallus</i> (metso)	13	53,34	3
<i>Cygnus cygnus</i> (laulujoutsen)	4	8,5	1
Anatidae (sorsalinnut)	1	1,34	
Aves (linnut)	12	5,23	
<i>Esox lucius</i> (hauki)	3	1,95	1
Teleostei (luukalat)	1	0	
Frag. Indet. (tunnistamaton)	128	54,56	
Frag. Indet. osin palanut	59	14,27	

Yhteensä arkeologisesta kontekstista tallennettiin 305 luuta, joiden paino oli 566,35 grammaa.

*MNI eli Minimum Number of Individuals eli vähimmäisyksilömäärä kertoo monenko eri yksilön luita aineistossa vähintään on.

3. Luuaineisto kaivetuissa kokonaisuuksissa lajeittain

3.1 Myyrä B 22 D

Aineistossa oli yhden myyrän alaleuka.

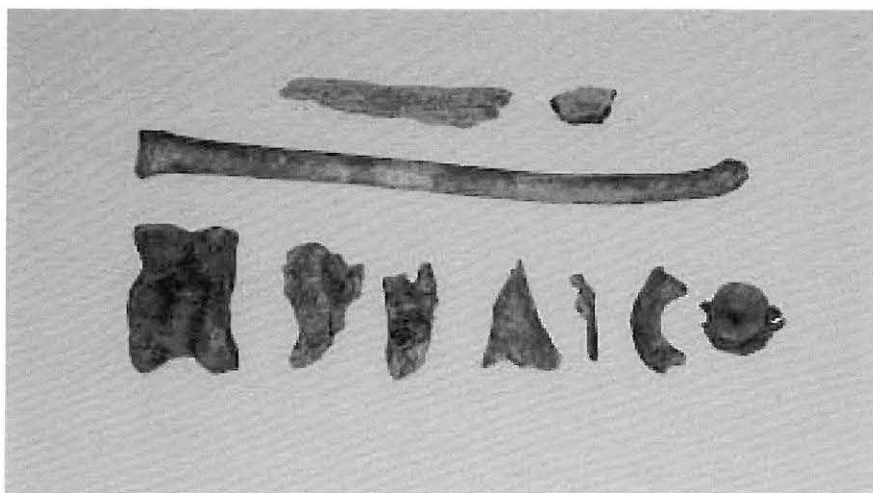
3.2 Peuran luut B 22 D

Pääosan tunnistetuista luista muodostivat peuran (*Rangifer tarandus*) luut, joita oli yhteensä 39 fragmenttia, 209,9 grammaa. Ne olivat peräisin pääasiassa kallon ja alaleuan alueelta, mutta joukossa oli myös muutamia kylkiluiden katkelmia, kylkiluiden ja rintalastan välisten rustojen katkelmia, sekä yksi reisiluun ja yksi kyynärluun katkelma. Pääosa aineistosta oli hampaita ja muita vähälihaisten osien luita, ellei oteta lukuun yhtä paistiluun katkelmaa (reisiluu eli *femur*), yhtä etupotkaluun katkelmaa (kyynärluu eli *ulna*) ja muutamia kylkiin liittyviä luita. Vaikuttaa siltä, että saarella on uhrattu päitä, mutta myös muita osia. On kuitenkin mahdollista, että paistiluiden katkelmat saattoivat olla niin sirpaloituneita, että ne tunnistettiin vain nisäkkään luiksi tai ne jäivät kokonaan tunnistamatta.

Aineistossa oli vasemmanpuoleisen alaleuan etuosan (*Mandibula, anterior fr.*) esiintymisen perusteella jäänteitä vähintään kolmen eri yksilön ruhosta (*MNI* eli Minimum Number of Individuals). Materiaalissa oli irtonaisia etuhampaita ja etuposkihampaita. Ne olivat melko kuluneita, joten ne olivat peräisin pääasiassa iäkkäiltä eläimiltä. Ainoastaan yhdessä vasemmanpuoleisessa yläleuassa oli kiinni olevat poskihampaat, jotka olivat vähän kuluneet eli eläin on ollut nuorehko tai keski-ikäinen. Eläinten ikää oli mahdotonta määrittää tarkemmin, sillä hampaiden kuluminen riippuu eläimen nauttimasta ravinnosta. Yksi oikeanpuoleinen alaleuan etuosan katkelma lähetettiin radiohiiliajoitukseen.

Vain yhdessä kylkiluussa oli leikkuujälki, joka oli syntynyt sahan tai isokokoisen veitsen, leu'un, iskusta luuhun.

Yhdessä kämmenluussa (*metatarsus*) ja takaraivon luussa (*os occipitale*) oli jonkin jyrksijän aiheuttamia pureskelun jälkiä.

Kuva 3. Kuvassa ylimpänä kaksi luun fragmenttia, metson oikeanpuoleinen värttinäluu (*radius*), lampaan vasemmanpuoleinen telaluu, kolme luun katkelmaa, yksi luukalan evätuen katkelma, luun katkelma ja hauen nikama (B 22 D). Kuva Kaisa Tapiola, Saamelaismuseo Siida.

3.3 Lampaat tai vuohet B 22 D

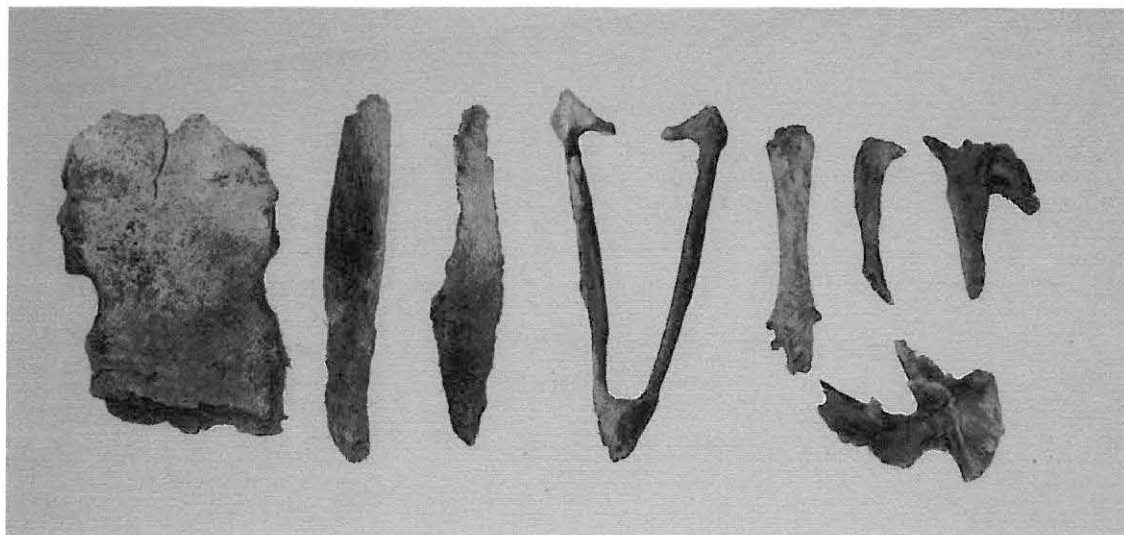
Tutkitussa luuaineistossa oli kaksi lampaan (*Ovis aries*) tai vuohen (*Capra hircus*) luiksi tunnistettua kappaletta ja yksi luu, joka oli todennäköisesti peräisin lampaan ruhosta. Luiden yhteispaino oli 9,5 grammaa. Lampaan tai vuohen luiksi tunnistettiin yksi vasemmanpuoleinen nilkanluu (*ectocuneiforme*) ja yksi vasemmanpuoleinen kämmenluun (*metacarpus*) katkelma. Yksi vasemmanpuoleinen telaluu (*astragalus*) muistutti ulkoisten piirteiden perusteella enemmän lampaan luuta.

3.4 Linnut B 22 D

Aineisto koostui 20 linnunluusta, joiden yhteispaino oli 48,10 grammaa. Lajisto koostui pääosin metson (*Tetrao urogallus*) luista, joita oli yhteensä 10 kappaletta. Oikeanpuoleisen reisiluun (*femur*) esiintymisen perusteella jäänteitä oli kolmesta eri linnusta. Muut linnun luut olivat laulujoutsenen (*Cygnus cygnus*) alaleuasta, kalasääksen (*Pandion haliaetus*) lantiosta (*synsacrum*) ja jonkin sorsalinnun olkaluusta. Aineistossa oli seitsemän linnun luuta, joita ei voitu määrittää tarkemmin. Luut olivat pääasiassa nikamia.

3.5 Kalan luut B 22 D

Aineistossa oli yhteensä neljä kalanluuta, joiden yhteispaino oli 1,95 grammaa. Tunnistetut luut olivat hauen (*Esox lucius*) päänluu (*hyomandibulare*), kaksi hauen nikamaa (*vertebra*) ja yksi lajilleen tunnistamaton luukalan evätuki (*lepidotrichia*). Hauen luut olivat peräisin isokokoisesta kalasta.

Kuva 4. Peuran rintalastan (*sternum*) katkelma, kaksi ruston katkelmaa, metson alaleuka, metson vasen jalanluu (*tarsometatarsus*), peuran vasemmanpuoleinen yläleuan etuosa (*premaxilla*), peuran takaraivon (*occipitale*) katkelma ja alhaalla hauen (*hyomandibulare*) päänluu (B 22 D). Kuva Kaisa Tapiola, Saamelaimuseo Siida.

3.6 Nisäkkään ja kärkiastujan luut B 22 D

Tunnistetuista luista 39 fragmenttia, painoltaan 84,32 grammaa, tunnistettiin nisäkkäiden (16 kpl), isojen nisäkkäiden (3 kpl) tai kärkiastujien (20 kpl) luunkatkelmiksi. Nämä luut olivat niin fragmentoituneita, että niissä ei havaittu sellaisia morfologisia piirteitä, joiden perusteella lajimääritys olisi voitu tehdä. Luut koostuivat pääasiassa kallon alueen (*cranium*), kylkiluun rustojen (*cartilago costalis*), nikamien (*vertebra*), pitkien putkiluiden (*ossa longa*) ja hampaiden (*dens*) katkelmista. Todennäköisesti ne olivat peräisin peuran (*Rangifer tarandus*), lampaan tai vuohen (*Ovis aries/Capra hircus*) ruhoista, sillä aineistosta ei määritetty muita nisäkkäitä.

Luista 169 kappaletta, 51,97 grammaa jäi tunnistamatta.

3.7 Peuran luut B 22 B

Aineistossa oli vain yksi peuran kieliluu, joka painoi 0,34 grammaa.

3.8 Lampaat tai vuohet B 22 B

Aineistossa oli yksi lampaan tai vuohen sääriluun katkelma, joka painoi 6,36 grammaa.

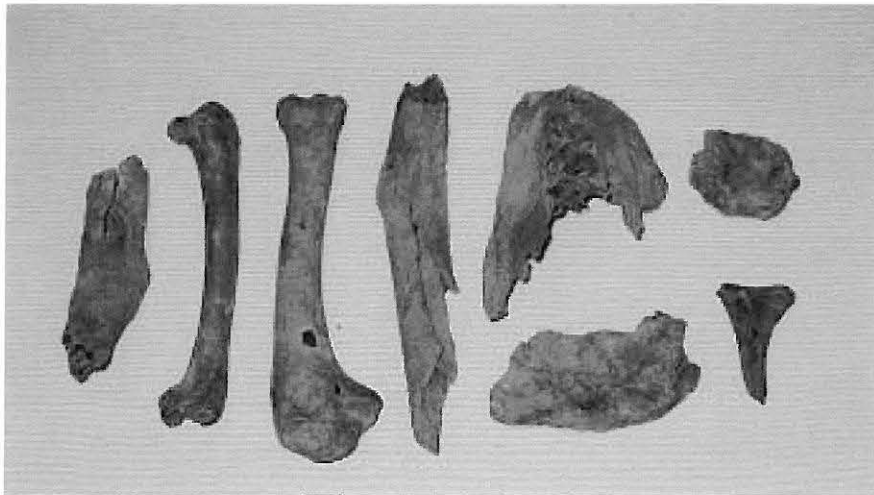
3.9 Linnut B 22 B

Aineistossa oli 11 linnun luuta. Näistä kolme katkelmaa oli peräisin laulujoutsenen vasemman- ja oikeanpuoleisesta alaleuasta ja neljä kappaletta metson siivistä. Neljä linnunluun katkelmaa, yksi kylkiluu, olkaluu, varttinäluu ja alaleuanluu jäivät tunnistamatta lajilleen.

Seitsemän luunkatkelmaa, joiden yhteispaino oli 7,57 grammaa jäi tunnistamatta.

3.10 Peuran luut B 22 C

Aineistossa oli kolme peuranluuta, joiden yhteispaino oli 109,95. Luita oli yksi oikeanpuoleinen yläleuka, jossa oli kiinni osa etuposki- ja poskihampaista. Lisäksi aineistossa oli yksi ylähampaan ja yksi otsaluun katkelma, jossa oli kiinni sarven katkelma. Hampaat olivat hyvin kuluneet eli ne olivat peräisin iäkkäältä yksilöltä.

Kuva 5. Peuran alaleuan oikeanpuolen katkelma, metson oikea reisisiluu ja olkaluu, peuran oikeanpuoleinen alaleuka, peuran yläleuan katkelma, kaksi kallon katkelmaa ja peuran alaleuan katkelma. (B 22 D).
Kuva Kaisa Tapiola, Saamelaimuseo Siida.

3.11 Lampaat tai vuohet B 22 C

Aineistossa oli yksi lampaan tai vuohen toisen sorkkaluun distaalipään (kauempana sydäimestä) katkelma, se painoi 0,82 grammaa.

3.12 Nisäkkään luut B 22 C

Aineistossa oli yksi nisäkkään kallonluu, jota ei voinut määrittää lajilleen. Luu painoi 3,06 grammaa.

4. Johtopäätökset

Inarin Ukonjärven Ukon koekaivauksissa analysoitiin yhteensä 305 hyväkuntoista luunkappaletta, jotka painoivat yhteensä 566,35 grammaa. Näistä 173 fragmenttia, 60,37 grammaa jäi tunnistamatta, sillä syystä tai toisesta niistä puuttuivat määrittämisen tarvittavat piirteet. Luuaines oli peräisin eläimistä, eikä mitään ihmiseen viittaavaa havaittu. Palaneita luita oli 41 kappaletta ja osittain palaneita 19 kappaletta. Palaneiden ja osittain palaneiden luiden määrä oli melko suuri, jos sitä verrataan Inarin Ukonsaaresta kaivettuun aineistoon. Ehkä rituaalikäyttämiseen Ukolla on

liittynyt tulenpito tai osa lihasta on syöty ja siitä jääneet luut on heitetty tuleen ja uhrattu jälkikäteen.

Ukolta talletettu luuaineisto oli pieni ja edustaa vain osaa uhratusta aineistosta, sillä kaivaustutkimuksilla haluttiin ainoastaan todentaa seidan olemassaolo, ei suorittaa sen kokonaisvaltaista tutkimusta. Tavoitteessa onnistuttiin hyvin ja lajisto kertoo paljon uhrausten luonteesta. Toisaalta, kun ainoastaan pieni osa luuaineista on tutkittu, on melko mahdotonta tehdä suuria johtopäätöksiä esimerkiksi eri ruhon osien kelpaamisesta uhrauksiin.

Ukon aineistossa ei ollut lainkaan maapetojen luita, vaan nisäkäsaineisto koostui peuran tai poron ja lampaan tai vuohen luista. Suurin osa tunnistetuista luista oli peuran- tai poronluita. Vaikka kysymys poronhoidon alkuperästä kuuluu saamelaiden kulttuurihistorian polttavimpiin kysymyksiin (mm. Hansen&Olsen 2004: 203; Schanche 2005: 69-70), on poronhoidon alkuperästä tehty vain hyvin vähäisesti osteologisia tutkimuksia ja tulokset ovat nojanneet pääasiallisesti kirjalliseen aineistoon, kuten etnografioihin tai veroluetteloihin. Poronhoito levisi saamelaisalueelle eriaikaisesti ja monet tutkijat ovat sitä mieltä, että varsinainen suurporonhoito levisi Inarin alueelle vasta 1800-luvulla. Toisaalta pienimuotoista poromaitotaloutta on varmasti harjoitettu jo hyvin aikaisessa vaiheessa yhtäaikaisesti villipeuran metsästyksen kanssa. Villipeuran metsästyksen oli tärkeä paitsi taloudellisesti myös yhteisöllisenä tapahtumana.

Lampaita on saatettu pitää Inarin saamelaiden parissa jo varhain, mutta toisaalta eläimiä saatettiin tuoda Jäämeren rannalta sisämaahan vain teurastettavaksi ennen talvea. Kummassakin tapauksessa lampaiden tai vuohien luut kertovat kiinteistä kontakteista Inarin ja Varangin alueen saamelaiden välillä, sillä lampaita ostettiin ja vaihdettiin rannikon merisaamelaisilta. Viime vuonna Ukonsaaresta otetut näytteet osoittautuivat Aspin, Ruokosen ja Heinon Oulun yliopistossa tekemien DNA-analyysien perusteella lampaan luiksi (Okkonen 2007).

Toisin kuin Ukonsaaresta on Ukon lintulajisto monipuolinen, sillä se sisältää laulujoutsenen, metson ja jopa yhden petolinnun, kalasääksen luita. Vesilintuja, kuten joutsenia pyydettiin erityisesti Inarinjärven jokisuista. Yhdestä joutsenesta saatiin runsaasti lihaa ja sen rasvaa käytettiin mm. pettu- ja jauhuruokien valmistuksessa. Joutsenen siipiä käytettiin siivousvälineinä, niiden nahat myytiin ja sääriluista tehtiin pillejä. Joutsenia pyydettiin ampumalla niitä kevätöinä sulasta vedestä. Metsoa on esiintynyt Inarin alueella runsaasti, ja sen ansapyynti on ollut huomattavasti helpompaa kuin vesilintujen pyynti sesonkiaikana. Paras pyyntiaika on ollut keväisin, jolloin linnut

ovat lihavimmillaan ja soidinajan vuoksi varomattomia. Lintujen ja erityisesti isojen vesilintujen munia kerättiin varsinkin kevätkesällä. Tarkoitusta varten tehtiin soveltuviin paikkoihin uuttuja, jotka sitten tyhjennettiin kun niihin oli munittu (T.I. Itkonen 1948).

Inarijärven merkitys oli inarinsaamelaisessa kulttuurissa merkittävä, sillä kalaisa järvi turvasi elannon. Toisin kuin Ukonsaaren luuaineistossa, löytyi Ukon uhrauksista myös muutamia kalojen luita. Tunnistetut kalanluut olivat isokokoisien hauen luita. Haukea syötiin keitoissa, velleissä ja tietysti kuivattuna, jollaiseksi se soveltuviin erittäin hyvin. Kapahauki oli myös haluttua kauppatavaraa ja sitä myytiin markkinoilla, mistä se kuljetettiin etelän kaupunkeihin myytäväksi (T.I. Itkonen 1948)

Luissa oli vähäisesti tafonomisia eli kuoleman jälkeen syntyneitä merkkejä. Yhdessä kylkiluussa oli leikkausjälkiä ja yhdessä takaraivon- ja yhdessä jalkapöydänluussa oli pureskeluun liittyviä jälkiä. Luita tarkisteleminen syntyy käsitys, että niitä on käsitelty hyvin eri tavalla kuin todennäköisesti samaan aikaan asutetulla Inarin Nukkumajoella (Harlin 2008) tai muissa lähistön saamelaiskohteissa, joissa on suoritettu osteologisia tutkimuksia (mm. Lahti 2003; 2004). Tavallisesti asuinpaikkojen luuaineisto on silvottu teurastuksen yhteydessä. Silpomalla on saatu myös proteiinipitoinen luuydin mahdollisimman hyvin nautittua. Toisaalta Inarin Ukonsaarella oli leikkuujälkiä, mutta ainoastaan muutamassa luussa, vaikka aineisto oli liki 700 luunkatkelman kokoinen. Uhrattavat luut on selkeästi jätetty käsittelemättä, päinvastoin kuin asuinpaikka-aineiston luut, tai niiden käsittelyyn on voinut liittyä erilaisia tapoja, kuten esimerkiksi luiden polttamista. Saarelle ei todennäköisesti ole tuotu koiria uhrimenojen ajaksi, sillä vain yhdessä luussa on kaluamisen jälkiä.

Kansanperinteessä ja etnografisissa teoksissa peura, lammas, vuohi ja metso mainitaan uhrieläiminä. Pässiuhrin tunnetaan lahjauhrina (I. Itkonen 1910) ja Máttaráhkkulle eli kantaäidille uhrattiin lampaan lihaa ja oinaan sarvia (Fellman 1906). Erityisesti Inarin alueella uhrattiin peuran sarvia tai päitä ja lampaasta sen lihaa tai koko eläin (T.I. Itkonen 1948). Ukonsaaren uhrattiin peuroja ja lintuja, ja sieltä tiedetään löytyneen myös peurahärkien kalloja sarvineen ja metsojen luita (Frans Äimä 1903). Kolttasaamelaiset pitivät metsoa tietäjälintuna (T.I. Itkonen 1948).

Ukon luuaineisto oli mielenkiintoinen ja lajiston suhteen monipuolisempi kuin Ukonsaaren aineisto. Materiaalin perusteella vaikuttaa siltä, että uhrauksissa on noudatettu tiettyjä sääntöjä ja että nämä säännöt ovat vaihdelleet uhripaikoittain. Tulevaisuuden tutkimuksissa olisikin mielenkiintoista

selvittää Inarin muille Ukko-nimisille ja yleisesti muille pyhille kohteille uhrattua lajistoa. Uusilla tutkimuksilla saataisiin selvyyttä kysymyksiin uhrausten luonteesta.

Karigasniemellä 16.5.2008

Eeva-Kristiina Harlin

FM, osteoarkeologi

Lähteet:

Painamattomat lähteet:

During, E. 2003. Animalosteologi allmän metodik. Arkeosteologiska Forskningslaboratoriet, Stockholms Universitet

Harlin, E-K. 2007 Inarin Ukonsaaren osteoarkeologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Okkonen, Jari 2007. Inarin Ukonsaaren uhripaikan kenttätutkimus 2006. Käsikirjoitus Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Harlin, E-K. 2008. Inari Nukkumajoki 5. Osteologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Halinen P. 2008. Inari Nukkumajoki 5. Käsikirjoitus Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Lahti, E-K. 2003. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Osteologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Karjalainen T. 2003. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Käsikirjoitus Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Lahti, E-K. 2004. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Osteologinen analyysi. Kaivauskertomuksessa Karjalainen T. 2004. Utsjoki Pappila Kirkkokenttä. Käsikirjoitus Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Okkonen, Jari 2007. Inarin Ukonsaaren uhripaikan kenttätutkimus 2006. Käsikirjoitus Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa.

Painetut lähteet:

Clutton-Brock, J. 1999. *A Natural History of Domesticated Animals*. Cambridge.

von den Driesch, A. 1976. A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. Harvard University, *Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Peabody Museum Bulletin* 1

Fellman, Jacob 1906. *Anteckningar under min vistelse i Lappmarcken I-IV*. Borgå.

Hansen, L-I. & Olsen, B. 2004. *Samenes Historie fram till 1750*. Oslo 2004.

Hillson, Simon 1992. *Mammal Bones and Teeth*. An Introductory Guide to Methods of Identification.

Itkonen, Ilmari 1910. *Muinaijäännöksiä ja tarinoita Inarinjärven ympäristöltä*. Puhtaaksi kirjoittanut ja ortografian nykyaikaistanut Ilmari Mattus. Raportti kirjoittajan hallussa.

Itkonen Toivo, I. 1948. *Suomen Lappalaiset vuoteen 1945 I*. Helsinki.

Itkonen Toivo, I. 1948. *Suomen Lappalaiset vuoteen 1945 II*. Helsinki.

Schanche, K. 2005. Varangersamene før 1600. Teoksessa Andersen (toim.) Bosettningsstruktur og økonomisk basis i Varangersidaen i siste del av middelalderen. *Fra villdreinjakt til reindrift*. Skriftserie nr.1. Årran lulesamisk senter 2005.

Schmid, Elisabeth 1972. *Knochenatlas Für Prähistoriker, Archäologen und Quartärgeologen*. Elsevier Publishing Company. Amsterdam – London – New York.

Äimä, Frans 1903. Muutamia muistitietoja Inarin lappalaisten vanhoista uhrimenoista. *Virittäjä* 1903:113-116.

Alue	Määritelmä	Laji	Luu	Puoli	Osa	Määrä	Paino	Muuta	Näytteet
B 7	Luumurskaa	luumurskaa					0,09	Eläinten paikalleen viemä	
B 7	Pinta	Rangifer tarandus	Scapula	dex	collum	1	12,25	Eläinten paikalleen viemä purujälkiä	
B 18	Ylätaso irtolöydöt	Frag. indet.				7	0,89	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Alataso lounas	Rodentia	Dens fr.			1	0,18	Eläinten paikalleen viemä	
B 16		Aves	Radius			1	0,98	Eläinten paikalleen viemä	
B 16		Mammalia	Vertebra caudalis			1	0,59	Eläinten paikalleen viemä	
B 16	Putkiluu	Rangifer tarandus	Femur fr.	sin	diaf. tub. plantaris	1	25,08	Eläinten paikalleen viemä	
B 16	Nikama	Rangifer tarandus	Os Sacrum fr.			1	10,27	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Ylätasanne pohjoinen keskittymä	luumurskaa ja pikku nisäkkään luita					1,17	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Alataso luode	oksennuspallo					1,16	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Ylätasanne eteläinen keskittymä	oksennuspallo					0,57	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Alataso koillinen	oksennuspallo					0,95	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Alataso lounas	oksennuspallo					0,93	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Alataso kaakko	oksennuspallo					0,32	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Alaosa luode	pikku nisäkkään luita					0,06	Eläinten paikalleen viemä	
B 18	Ylätasanne pinnasta	pikku nisäkkään luita					0,04	Eläinten paikalleen viemä	
B 22 B	Pinta	Aves	Costa fr.	sin		1	0,19		
B 22 B	Pinta	Aves	Humerus fr.	sin		1	0,69		
B 22 B	Pinta	Aves	Mandibula fr.	dex		1	0,85		
B 22 B	Pinta	Aves	Radius fr.	sin	diaf. fr.	1	0,27		
B 22 B	Pinta	Aves/Tetrao urogallus	Ulna fr.	dex		1	0,8		
B 22 B	Pinta	Cygnus gygnus	Mandibula fr.	sin	epif. fr.	1	1,08		
B 22 B	Pinta	Cygnus gygnus	Mandibula fr.	sin	anterior fr.	1	2,08		
B 22 B	Pinta	Cygnus gygnus	Mandibula fr.	dex	anterior fr.	1	1,83		
B 22 B	Pinta	Frag. indet.				7	7,57		
B 22 B	Kolo kaksi länteen päin	Ovis aries/Capra hircus	Tibia fr.	sin	distal, lateral	1	6,36		
B 22 B	Pinta	Rangifer tarandus	Os hyoideum			1	0,34		
B 22 B	Pinta	Tetrao urogallus	Humerus fr.	sin	diaf.	1	7,07		
B 22 B	Pinta	Tetrao urogallus	Radius fr.	dex	prox.	1	0,84		
B 22 B	Turvekerros	Tetrao urogallus	Ulna	sin		1	6,86		
B 22 C	Näytteen oton jälkeen	Mammalia	Cranium fr.			1	3,06		
B 22 C	Ei muuta	Ovis aries/Capra hircus	Phal 2 fr.		distal	1	0,82		
B 22 C	Maanäytteen yhteydessä	Rangifer tarandus	Dens maxillare fr.			1	2,24	sisältää puuta 0,35	
B 22 C	Näytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Maxilla et dentes Pm1, 2 et M2,3	dex		1	20,49	Hyvin kuluneet	
B 22 C	Sarvi	Rangifer tarandus	Os cornu, frontale			1	87,22		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Anatidae	Humerus fr.	sin	prosimaalipää	1	1,34		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Aves	Coracoid fr.	sin		1	0,7		
B 22 D	Maanäytteitä otettaessa	Aves	Radius fr.			1	0,65		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Aves	Sacrum fr.			1	0,25		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Aves	Vertebra			1	0,31		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Aves	Vertebra fr.			1	0,12		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Aves	Vertebra fr.			1	0,34		
B 22 D	Ei muuta	Aves	Vertebra fr.			1	0,06		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Cygnus gygnus	Mandibula	sin	epif. fr.	1	3,51		C14, näyte 2
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksittymä	Esox lucius	Hyomandibulare	sin		1	1,46		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Esox lucius	Vertebra			2	0,49		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Frag. indet.				4	8,4		

Inari 146 Ukko 2007
E-K. Harlin ja E. Ojanlatva

LIITE 2

B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Frag. indet.				51	10,28		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Frag. indet.				19	4,33	osin palanut	
B 22 D	Esine ja sen ympäristö	Frag. indet.				3	1,6		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Frag. indet.				1	0,04		
B 22 D	Maanäytteitä otettaessa	Frag. indet.				12	9,22		
B 22 D	Maanäytteitä otettaessa	Frag. indet.				1	0,45		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Frag. indet.				2	0,7		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Frag. indet.				2	0,2	palanutta luuta	
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Frag. indet.				1	0,25		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Frag. indet.				3	4,58		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Frag. indet.				22	5,42		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Frag. indet.				17	5,13	palanutta luuta	
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Frag. indet.				4	0,65	palanutta luuta	
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Frag. indet.				5	2,71		
B 22 D	Näytteen oton jälkeen	Frag. indet.				9	2,77	palanutta luuta	
B 22 D	Näytteen oton jälkeen	Frag. indet.				7	2,05		
B 22 D	Ei muuta	Frag. indet.				2	0,4		
B 22 D	Ei muuta	Frag. indet.				8	1,19	palanutta luuta	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Hiili					0,85		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Mammalia	Cartilago fr.			1	0,84		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Mammalia	Cranium fr.			3	3,25		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Mammalia	Cranium fr.		orbita	1	0,75		
B 22 D	Raon pohjoisosa	Mammalia	Cranium fr.			1	1,01		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Mammalia	Cranium fr.			3	7,01		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Mammalia	Cranium fr.			2	1,98		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Mammalia	Cranium fr.			1	3,01		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Mammalia	Os temporale fr.	sin	pars petrosa	1	0,17		
B 22 D	Maanäytteitä otettaessa	Mammalia	Ossa longa fr.			1	9,67		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Mammalia	Phal. fr.			1	0,13		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Mammalia	Sternum fr.			1	1,27		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Mammalia	Vertebra fr.			1	7,21		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Megamammalia	Cranium fr.			2	11,39		
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksitymä	Megamammalia/Rangifer	Sacrum fr.			1	12,65		
B 22 D	Näytteen oton jälkeen	Mikrotus sp.	Mandibula fr.	dex		1	0,16		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Ovis aries/Capra hircus	Astragalus	sin		1	4,49	C14, muistuttaa enemmän lammasta	C14, näyte 1
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Ovis aries/Capra hircus	Metacarpus fr.	sin	proksimaali	1	4,48		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Ovis aries/Capra hircus	Ossa tarsi: ectocuneiforme	sin		1	0,53		
B 22 D	Luoteisin linnunlantio	Pandion haliaetus	Synsacrum	sin		1	1,95		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Cartilago costalis.		cartilago	1	2,99		
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksitymä	Rangifer tarandus	Cartilago costalis.			2	4,71		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Cartilago costalis			1	1,99		
B 22 D	Pinta	Rangifer tarandus	Costa fr.		proksimaalipää	1	6,47	leikkuujälkiä	
B 22 D	Esine ja sen ympäristö	Rangifer tarandus	Cranium fr.	sin	Os occ. condylus occ., Os temporale	1	54,53	purujälkiä, cond. occ. jyrssiä	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Dens incisivi			4	1,02	ei kuluneet	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Dens incisivi			3	0,6	kuluneet	
B 22 D	Näytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Dens incisivi			1	0,18	rikki	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Dens molares fr.			1	1,43		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Dens premolares	sin/dex		2	8,15	kuluneet	

Inari 146 Ukko 2007
E-K. Harlin ja E. Ojanlatva

LIITE 2

B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Dens premolares			1	3,25	kulunut	
B 22 D	Näytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Dens premolares			1	2,81	todella kulunut	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Femur fr.	dex	trochanter minor	1	2,42		
B 22 D	Raon pohjoisosa	Rangifer tarandus	Mandibula	sin	anterior fr.	1	8,03		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Mandibula	sin	anterior	1	11,22	*	
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Mandibula	sin	anterior	1	4,03	*	
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Mandibula	sin	angulus	1	11		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Mandibula fr.	dex	prox. art.	1	2,73		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Mandibula fr.	dex	anterior fr.	1	10,42	*	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Mandibula fr.	dex	anterior fr.	1	8,39	*C14	C14, näyte 3
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Mandibula fr.	sin	anterior	1	1,25	*	
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Maxilla, fr. et dentes m1-3	dex		1	18,71	vähän kuluneet	
B 22 D	Raon pohjoisosa	Rangifer tarandus	Mc/Mc		posterior fr.	1	4,08		
B 22 D	Kiven alta	Rangifer tarandus	Metatarsus	dex	diaf.post. fr.	1	9,4	parentajälkiä	
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Os occipitale	dex	condylus occ.	1	16,8		
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksittymä	Rangifer tarandus	Os occipitale		processus jugularis	1	1,55		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Os occipitale	dex	processus jugularis	1	1,3		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Rangifer tarandus	Os temporale	dex	proc.zygomaticus	1	5,38		
B 22 D	Esine ja sen ympäristö	Rangifer tarandus	Os temporale fr.	sin		1	2,4		
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksittymä	Rangifer tarandus	Premaxilla	sin	anterior fr.	1	0,81		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Rangifer tarandus	Ulna fr.	sin	proksimaali	2	1,85		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Teleostei	Lepidotrichia fr.		proksimaali	1	0		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Tetrao urogallus	Coracoid	dex		1	3,16		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Tetrao urogallus	Femur	dex		1	3,35		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Tetrao urogallus	Femur	dex		1	4,45		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Tetrao urogallus	Femur	dex		1	5,28		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Tetrao urogallus	Humerus fr.	dex		1	9,77		
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksittymä	Tetrao urogallus	Mandibula	sin/dex		1	4,78		
B 22 D	Luolan sisältä näytettä otettaessa	Tetrao urogallus	Radius	dex		1	2,3		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Tetrao urogallus	Synsacrum			1	3,51		
B 22 D	Koillinen-lounas luukeksittymä	Tetrao urogallus	Tarsometatarsus	sin		1	1,66		
B 22 D	Ei muuta	Tetrao urogallus	Ulna fr.	dex	distal	1	0,31	palanutta luuta	
B 22 D	Esine ja sen ympäristö	Ungulata	Cartilago costalis.			1	2,89		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Ungulata	Cartilago fr.			10	5,61		
B 22 D	Pinta	Ungulata	Dens fr.			2	0,55		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Ungulata	Maxilla fr.			1	8,61		
B 22 D	Maanäytteen oton jälkeen	Ungulata	Mt/Mc		diaf. posterior fr.	1	4,48		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Ungulata	Os temporale	dex		1	1,83		
B 22 D	Poistettu noin 3-4 cm, kolon vasen puoli	Ungulata	Substantina adamantia			4	0,85		